

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra systematické teologie

Křesťanská výchova

**Nejsvětější Srdce Ježíšovo ve vybraných
dokumentech magisteria**

diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Š. Filip, Th. D.

Olomouc 2012

Jan Vymětal

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 21. března 2012

.....

Obsah

ÚVOD	2
1. DĚJINY ÚCTY K NEJSVĚTĚJŠÍMU SRDCI JEŽÍŠOVU	4
2. PŘEDSTAVENÍ A ROZBOR ENCYKLIK O NEJSVĚTĚJŠÍM SRDCI JEŽÍŠOVU	12
2.1 Lev XIII.: Encyklika <i>Annum sacrum</i> o zasvěcení nejsvětějšímu Srdci	12
2.2 Pius XI.: Encyklika <i>Miserentissimus Redemptor</i> o smíru, jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu	18
2.3 Pius XII.: Encyklika <i>Haurietis aquas</i> o úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu	30
2.3.1 Úvod encykliky <i>Haurietis aquas</i>	30
2.3.2 Obhajoba úcty k nejsvětějšímu Srdci proti útokům zevnitř církve.....	32
2.3.3 Předmět a podstata úcty k Srdci Páně.....	34
3. NAUKA ENCYKLIK O NEJSVĚTĚJŠÍM SRDCI JEŽÍŠOVU	43
3.1 Teologie srdce ve Starém zákoně	43
3.2 Teologie Srdce v Novém zákoně	45
3.3 Předmět uctívání – Srdce Bohočlověka	47
3.4 Podstata úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu	51
3.5 Význam smyslů a citů v úctě k nejsvětějšímu Srdci	53
3.6 Dary nejsvětějšího Srdce Ježíšova.....	55
ZÁVĚR	59
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	63

Úvod

Cílem této práce je vyzdvihnout či „znovu objevit“ úctu k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu v dokumentech magisteria. Proč bychom museli objevovat něco, co je dávno objevené? Každý, kdo byl alespoň jednou v kostele, pravděpodobně viděl sochu Ježíše Krista, který svou pravou rukou žehná přihlížejícím a levou rukou ukazuje na své srdce. Srdce, které je znázorněno jako lidské srdce, kolem něhož je trnová koruna. Z něho pak šlehají plameny, z nichž vystupuje kříž. Většina katolíků, kteří jsou alespoň trochu zasvěceni do svátostného života, byli svědky větší řady u zpovědnice první pátek v měsíci. Pravda je, že v poslední době se i první pátky tyto řady zkracují, pokud už někde nezmizely úplně. Jistě pak zažili nebo byli účastníky společné modlitby litaní k Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu před Nejsvětější Svátostí a účastnili se slavnostní liturgie ke cti Ježíšova Srdce, která se koná vždy třetí pátek po slavnosti seslání Ducha svatého. Proč tedy objevovat objevené? Na tuto otázku odpovídá druhá část práce, v níž jsou uvedeny a podrobněji prozkoumány dokumenty magisteria. Jedná se především o tři zásadní dokumenty, které byly zasvěceny problematice úcty k nejsvětějšímu Srdci: encyklika Lva XIII. *Annum Sacrum* o zasvěcení nejsvětějšímu Srdci ze dne 25. května 1899,¹ encyklika Pia XI. *Miserentissimus Redemptor* o smíru, jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu ze dne 8. května 1928² a encyklika Pia XII. *Haurientis aquas* o úctě k božskému Srdci Ježíšovu ze dne 15. května 1956.³ V posledně zmíněném dokumentu můžeme nalézt tato slova papeže:

... je naším přáním, vyzvat tímto okružním listem Vás a všechny milované syny Církve, abyste s námi pozorně uvažovali základní věty z Písma sv., z nauky sv. Otců a Božích učitelů, o něž se jako pevné základy opírá úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, jsme totiž přesvědčeni o tom, že můžeme správně a úplně ocenit nevýslovnou vznešenost a nevyčerpatelné bohatství nebeských darů této úcty jen tehdy, když ve světle pravdy zjevené Bohem přesně poznáme původní a vnitřní podstatu této pobožnosti.⁴

Zde nacházíme odpověď na první i druhou část otázky, která byla vyslovena na začátku této kapitoly. Proč objevovat tajemství úcty k nejsvětějšímu Srdci právě v těchto dokumentech, v dokumentech magisteria? Protože právě tyto dokumenty nás vyzývají, abychom tak činili. Magisterium nás vybízí, abychom „pozorně uvažovali základní věty

¹ In: *Božské Srdce: Teologická reflexe*. Velehrad: Refugium, 2002, s. 12 – 17. [zkracujeme AS].

² In: tamtéž, s. 51 – 63. [zkracujeme MR].

³ In: tamtéž, s. 18 – 50. [zkracujeme HA].

⁴ HA, s. 22.

z Písma sv., z nauky sv. Otců a Božích učitelů, o něž se jako pevné základy opírá úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“, abychom byli schopni „správně a úplně ocenit nevýslovnou vznešenost a nevyčerpatelné bohatství nebeských darů této úcty“. Ten, kterého Pán vyvolil, aby vedl jemu svěřený lid, nás učí, že „ve světle pravdy zjevené Bohem přesně poznáme původní a vnitřní podstatu této pobožnosti“. Je možné, že právě nedostatečné porozumění původní a vnitřní podstaty této pobožnosti, je příčinou toho, že úcta k nejsvětějšímu Srdci je na ústupu a tak je lidstvo ochuzováno o „nevýslovnou vznešenost a nevyčerpatelné bohatství nebeských darů“, které z této úcty plynou. Budeme se tedy držet této koncepce a nahlédneme pod vedením svatých otců do uvedených pramenů ve snaze porozumět podstatě úcty k nejsvětějšímu Srdci, abychom tak mohli „načerpat vody z pramenů“ spásy.

Ještě před tím, než vstoupíme do studia těchto dokumentů s cílem odhalit vnitřní podstatu úcty, tak bude vhodné si nastínit jednotlivé etapy vzniku a rozvoje úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu a přiblížit osoby, které v tomto díle milosti sehrály hlavní úlohu. Potom bychom rozebrali obsah jednotlivých dokumentů. Pro lepší orientaci v jednotlivých textech seřadíme obsah chronologicky, neboť každý papež se k tajemství nejsvětějšího Srdce vyjadřoval v duchu doby, který byl svým způsobem tvořen, oživován nebo plněn na základě vztahu k Bohu, tedy i k této úctě. Papež Pius XI. v encyklice *Miserentissimus Redemptor* říká:

Jistě, vždycky byl Ježíš Kristus se svou církví, patrně však jí přispíval svou mocnou pomocí tehdy, když byla sevřena nebezpečími a nepřáteli velice mocnými, a jeho božská Moudrost, jež „se mocně šíří od jednoho konce světa na druhý a ušlechtilo všechno spravuje“ (Mdr 8, 1), posílá jí léky podle dob a podle poměrů.⁵

Dále bychom pokračovali studiem předmětu a podstaty úcty k nejsvětějšímu Srdci, jejímu zakotvení v Písmu svatém, ve Starém i Novém zákoně a v učení církevních Otců. Na závěr bychom zhodnotili výsledky našeho zkoumání a praktický dopad na život.

⁵ MR, s. 51.

1. Dějiny úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu

Křesťanské náboženství je nedílnou součástí dějin lidstva. Jedněmi zavrhané jako promyšlený nástroj k ovládnutí lidí, druhými oslavované jako vrchol a střed lidských dějin a života. Ať už budeme naslouchat jedné nebo druhé straně nebo tisícům dalších, tak nalezneme něco, co je v každé době a pro všechny vždy jen krásné a hodné následování. Je to láska. Láska uchvacuje člověka a není pochyb o tom, že je všeobecně vnímána jako nejušlechtlejší cit, jehož zdrojem je srdce. Láska je nevyčerpatelný zdroj, který obsahuje nekonečné množství témat, v nichž každá doba nachází smysl sebe sama. Nikdo se neodvážá postavit se síle lásky, která je ochotna vzít na sebe slabosti druhých a pomoci, když člověk upadá. Láska dokáže odpustit, je odpuštění samo, což samo definuje jediného nepřítele lásky a to je nenávist. Láska vždy odhalí svého nepřítele, demaskuje ho a přemůže, protože je nekonečný zdroj. Láska vytváří vztahy, které jsou základním pojítkem společenství lidí, v němž je každý jedinec formován k její podobě. Láska dělá z člověka důstojnou bytost, která je schopna dokonce překonat pud sebezáchovy a zcela se zmařit pro druhého. Jedině láska může člověka svobodně přimět, aby přijal vládu nad sebou, vládu Stvořitele.⁶ Když pochopíme, co je láska, tak není těžké postřehnout, že jsme popsali nitro křesťanského náboženství, které přichází s největším objevem všech dob, s objevem, který nebude nikdy překonán, že Bůh je láska.⁷ Nemusí být člověk mimořádný znalec života nebo velký teolog, aby zaznamenal, že srdce je považováno za zdroj a sídlo lásky v člověku. Vzhledem k tomu, že křesťanské náboženství je postaveno na zjevení Boha, který se vtělil, přijal lidskou přirozenost s její vůlí, rozumem i smysly a city, tedy i srdcem, je velmi pravděpodobné, že právě toto Srdce vtěleného věčného Slova bude předmětem rozjímání a polemik všech křesťanů v každé době. Jak si ukážeme, tak tomu tak skutečně bylo. Nejenom Ježíšovo probodené Srdce, ale vůbec jeho lidská přirozenost, která nese známky vyčerpávajícího boje lásky s nenávistí a egoismem, byla vždy zdrojem milosti, která vedla povolané k nejintimnějšímu přátelství s Ježíšem, právě skrze hluboké poznání a zakoušení jeho božské lásky, která je mu vlita do Srdce. V jistý okamžik bylo Ježíšovo nejsvětější Srdce předloženo k uctívání „široké veřejnosti“, a to tehdy, když se sám Pán zjevil své Srdce řeholnici Markétě Marii Alacoque. Sám Ježíš ji vyzval, aby

⁶ Srov. HA, s. 19.

⁷ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*. Brno: CDK, 1996, s. 45.

uctívala jeho probodené Srdce a tuto úctu doporučila všem ostatním. Začněme právě tímto místem dějin úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Dále budeme pokračovat náčrtem rozmachu úcty k Ježíšovu Srdci od zmíněného zjevení, až k napsání encykliky *Haurietis aquas* Piem XII.

Před tím, než uvedeme nezbytné informace o životě a díle Markéty Marie Alacoque, nahlédněme do jmenovaných encyklik, jakým způsobem se vyjadřují papežové k významu této řeholní sestry. Lev XIII. ve své encyklice *Annum sacrum* hovoří o sestře Markétě Marii jako o služebnici Boží, která přijala božský příkaz propagovat úctu ke Svatému Srdci.⁸ Ona je nástrojem, skrze nějž Pán předává církvi znamení, v němž má být vyprošováno spasení lidí, do něhož by měly být vloženy všechny naděje. V encyklice *Miserentissimus Redemptor* papeže Pia XI. je znovu poukázáno na sestru Markétu Marii jako na žačku Páně, skrze niž Bůh zjevuje svá přání a sesílá „léky podle dob a poměrů“. Pius XII. ve své encyklice *Haurietis aquas* dodává, že zjevení Markéty Marii Alacoque nemělo svůj význam v tom, že by něco přidalo katolické nauce víry, ale že chtěl Pán vyzvat lidstvo, aby v úctě k jeho nejsvětějšímu Srdci rozjímal o jeho slitovné lásce k němu. Tedy o tajemstvích a darech, které jsou ukryty v Srdci Bohočlověka, a které byly neustále zdrojem milosti pro člověka. Pán vybízí svoje děti, aby přistoupily a nabraly si z těchto darů, které se nabízejí k jejich záchraně, a nehledaly jiný zdroj. Není naším cílem složitě popisovat všechny události ze života řeholnice. Pokusíme se je vyjádřit co nejjednodušším způsobem, aby vynikla síla obsahu příběhu, který dokonale vystihuje podstatu a sílu pokladu nejsvětějšího Srdce Ježíšova.

Markéta Marie Alacoque, řeholní sestra řádu vizitantek, se narodila roku 1647 ve Verosvres ve Francii. Ve svém životě byla od dětství přitahována Kristem k důvěrnému přátelství, které ji vedlo k řeholním slibům, které složila ve zmíněném řádu vizitantek v Para-le-Monial v roce 1672. V oktávu Nejsvětější svátosti roku 1675 se jí zjevuje Ježíš, odhaluje jí své Srdce a předává poselství: „Hleď, to je Srdce, které tolik milovalo lidi, že sebe sama nijak nešetřilo a vydalo se až do úplného vyčerpání a strávilo se na důkaz své lásky k nim, a místo uznání se mi od většiny z nich dostává pouze nevděku v podobě neúcty a bezbožnosti, a v podobě chladného pohrdání, které mají ke mně, jak jsem v této svátosti lásky. Více mne ale ještě jítí to, že se takto chovají srdce mně zasvěcená. Proto tě prosím, aby první pátek po oktávu Nejsvětější svátosti

⁸ Srov. AS, s. 12.

byl věnován zvláštnímu svátku k uctění mého Srdce, tento den ať se jde ke svatému přijímání a ať se mému srdci prostřednictvím veřejného odprošování dostává zadostiučinění, aby byly napraveny urážky, které utržilo po tu dobu, co bylo v církvi vystavováno“.⁹ Kdybychom shrnuli obsah poselství, tak vidíme tělesné Srdce Ježíšovo, jako symbol Ježíšovy lásky k lidem. Lásky, která je potupená a zneuznaná, která si žádá veřejného odprošení. Tělesné Srdce Bohočlověka, jako fyziologické sídlo lásky, je dáno k nahlížení, jako místo lásky a veškerého vnitřního života Spasitele.¹⁰

Řeholnice se obrací na Pána s údivem, že právě jí svěřuje takové poslání. Ježíš na to odpovídá: „Ubohá nevinná duše, cožpak nevíš, že používám slabé, abych zahanbil mocné?“¹¹ Jak jednoduchý příběh, který obsahuje vše. Pozorný čtenář si všimne, že tento krátký životní příběh, cesta, je vlastně celé poselství evangelia. Je vyjádřeno nitro evangelijní zvěsti, že jsme spaseni milostí nebo jak se vyjadřuje svatý Pavel: „Boží milostí jsem to, co jsem“ (1 Kor 15,10).¹² Do života ubohé řeholnice vstupuje Boží Syn a s jejím souhlasem ji tiskne na své Srdce, čímž v ní zapálí oheň lásky, který je naplněním největšího Božího přikázání. Vybízí ji, aby tento plamen, který v ní zanítí, použila k tomu, aby spolu s ním snášela útrapy lásky a též zapálila ostatní pro milost, která je nabízena lidstvu v Kristu. Ježíš zde znovu připomíná jedinou evangelijní podmínku pro spásu duše a to je víra, otevření se tomu, který přichází, aby spasil. Tedy útok nepřítelů spásy musí mít za cíl zpochybnit velikost a moc Božího odpuštění, a tak provokovat člověka, aby si zajišťoval klid svého svědomí vlastními, jinými prostředky, než je milost, kterou nabízí Vykupitel. Svatý otec Pius XI. ve své encyklice *Miserentissimus Redemptor* varuje před herezí, konkrétně jansenismem, jako nepřítelem „lásky Boží a svatosti, poněvadž hlásá Boha ne jako milujícího Otce, nýbrž jako nesmířlivého Soudce“. Dále vysvětluje, že proti této představě Boha jako „nesmířlivého Soudce“ se postavilo Ježíšovo Srdce plné lásky. Úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu se stává nejenom symbolem lásky Boží, ale konkrétně ochráncem ortodoxie, pravé nauky víry, kterou církev chrání před zfalšováním. Jansenismus zastával názor, že Pán nepřijal utrpení kříže a smrt, aby zachránil všechny lidi, ale že jeho záměrem bylo zachránit malou skupinu vyvolených, přičemž ostatní jsou předurčení k zavržení. Z tohoto omezeného pohledu na tajemství spásy je patrné, proč hlavním zastáncům jansenismu

⁹ HAMON, A.: „Nejsvětější Srdce“. In: *Božské Srdce*, s. 79 – 80.

¹⁰ Srov. AMBROS, P.: „Obnova úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“. In: *Božské Srdce*, s. 186.

¹¹ Tamtéž, s. 80.

¹² Text Písma svatého uvádíme podle českého ekumenického překladu.

byla zbožnost nejsvětějšího Srdce trnem v oku.¹³ Tato zbožnost je vyjádřením základního tajemství hypostatické unie lidské a božské přirozenosti v Ježíši Kristu, skrze niž jsou vykoupeni všichni lidé. Vystává dávný souboj mezi láskou a pokrytectvím, kdy láska odhaluje přetvářku otázkou: „Kdyby někdo z vás měl jedinou ovečku, a ona by mu v sobotu spadla do jámy, neuchopil by ji a nevytáhl?“ (Mk 12, 11)

Církev je tedy strážkyní spásy člověka a skrze charismata poukazuje na studnici milostí, které tryskají z Pánova Srdce ke spáse všech lidí. Ježíš přišel spasit svět, ne odsoudit. Spasitel tedy vybízí své přátele, aby se spolehli na něj a dále zvěstovali evangelium, s plnou silou tak, jak bylo hlásáno od počátku.

Rozšíření mimo klášter vizitantek se uskutečnilo především skrze Tovaryšstvo Ježíšovo. Nelze vynechat sv. Claudia de la Colombière (1641–1682), který našel vzájemné doplnění mezi úctou k nejsvětějšímu Srdci a spiritualitou sv. Ignáce. Tento jezuita přijal žádost řeholnice o pomoc a prostřednictvím svých kázání, dopisů a pojednání se stává šířitelem úcty. Ve svém díle *Retraite spirituelle* shromažďuje poselství, která přijímá Markéta Marie od roku 1675.¹⁴ Dalším významným jezuitou, který se podílel na rozšiřování požadavků nejsvětějšího Srdce, byl P. Jean Croiset, duchovní žák sv. Claudia de la Colombière. Stává se duchovním vůdcem Markéty Marie až do její smrti. Jeho kniha *La dévotion au Coeur de Notre-Seigneur Jésus-Christ* se prodává po tisících, propaguje ji 150 klášterů Navštívení. Dílo je k dostání v celé Evropě, dostává se i do Ameriky a Číny.¹⁵ Zpočátku byla nejasnost ohledně předmětu úcty k Srdci Ježíšovu, což bylo důvodem, že vynikající kniha P. Jeana Croiseta se dostala na index a Benedikt XIII. odmítl žádost portugalského krále, řádu sester vizitantek i mnoha biskupů, schválit svátek nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Dále se na šíření pobožnosti k Srdci Ježíšovu významně podíleli asistent generálního představeného jezuitů v Římě P. Joseph Galliffet, který překládá do francouzštiny svoji knihu o úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, a Mgr. Languet, který v roce 1729 publikuje knihu o životě Markéty Marie. Kniha se stala kamenem úrazu pro filosofy, libertiny, ateisty, jansenisty, ale dokonce i pro některé katolíky a biskupy. Je nutné zmínit, že Pán přispíval k rozšiřování pobožnosti i zjevnými zázraky. Kromě mnoha obrácení to bylo též zastavení moru

¹³ Srov. O'DONNELL, T. T.: *Heart of the Redeemer*. San Francisco: Ignatius, 1992, s. 151.

¹⁴ Srov. HAMON, A.: „Nejsvětější Srdce“, s. 80.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 81.

v Marseille v roce 1720. Mor si vyžádal už více než 40 000 obětí, když biskup de Belsuce s představiteli města našli pomoc právě v Ježíšově Srdci. Zasvětili mu celé město, v němž denně umíralo kolem 1000 lidí. Za přednášení litaní k nejsvětějšímu Srdci procházeli lidé ulicemi města, když umírání najednou přestalo. Litanie byla z části složena z invokací, které napsala sestra Markéta Marie Alacoque.¹⁶ Po tomto vítězství nejsvětějšího Srdce nad morem, se stala litanie velice populární.¹⁷

V roce 1773 dovolil papež Klement XIII. slavit svátek v Polsku a Bratrstvu nejsvětějšího Srdce v Římě. I když byl v roce 1773 zrušen řád Tovaryšstva Ježíšova, který byl hlavním nositelem a šířitelem úcty, rozvoj pobožnosti nebyl zastaven. Naopak, rozprášení jezuitů pomohlo k efektivnímu rozšiřování úcty po Evropě. V době francouzské revoluce se nejsvětější Srdce Ježíšovo stalo symbolem věrnosti Kristu. Ludvík XVI. se zasvěcuje nejsvětějšímu Srdci. Ve chvíli, kdy jsou pozavírány chrámy, se věrní ctitelé scházejí tajně po domech a obnovují své zásvětné sliby. Mnoho z nich položilo svůj život pod gilotinou s medailkou nejsvětějšího Srdce na hrudi. Takže v době, kdy političtí představitelé Francie deklarují svůj národ jako ateistický, se stává úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu symbolem odporu a vítězství nad silami zla.¹⁸ Konec 18. století nebyl jen dobou rozvoje pobožnosti, ale též dobou projevů mnoha proudů, které se staly vůči úctě k nejsvětějšímu Srdci nepřátelskými. Dokonce někteří biskupové, jako biskup Scippion Ricci, soudní rady, i Josef II., se postavili proti. Na začátku 19. století byl obnoven Jezuitský řád, což nemalou měrou přispělo k velkému rozmachu úcty. V roce 1854 papež Pius IX. vyhláší dogma o Neposkvrněném početí Panny Marie, které je umocněno zjeveními Panny Marie chudé dívence Bernardettě Soubirousové v Lurdech v roce 1858. Dochází k mocnému spojení úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, eucharistické úcty a úcty k neposkvrněnému Srdci Panny Marie. V roce 1864 byla Markéta Marie prohlášena za blahoslavenou a při dvoustém výročí zjevení byl v roce 1875 položen základní kámen chrámu nejsvětějšího Srdce na Montmartru v Paříži a na žádost více než 500 biskupů bylo umožněno soukromé zasvěcení božskému Srdci. „Nový kult byl vnímán jako dar Boží a hráz přicházející pohanské moderní epoše“.¹⁹ Papež Lev XIII. povýšil v roce

¹⁶ Litanie k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu byla schválena papežem Lvem XIII. v roce 1899, ve stejném roce, kdy byla vydána jeho encyklika *Annum sacram*.

¹⁷ Srov. O'DONNELL, T. T.: *Heart of the Redeemer*, s. 148.

¹⁸ Srov. AMBROS, P.: „Obnova úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“, s. 189.

¹⁹ Srov. AMBROS, P.: „Obnova úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“, s. 187.

1889 svátek nejsvětějšího Srdce do nejvyšší třídy a o rok později vydal encykliku *Annum sacrum*. Tímto dokumentem byl dán impuls k zasvěcení celého lidského pokolení nejsvětějšímu Srdci, které se každoročně opakuje nařízením papeže Pia X. Pius XI. encyklikou *Quas Primas* ustanovuje, že se zasvěcení bude konat vždy ve svátek Krista Krále a v den slavnosti nejsvětějšího Srdce bude pronášeno veřejně odprošení. V roce 1929 tentýž papež přidává k zasvěcení nauku o smíru, jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu v encyklice *Miserentissimus Redemptor*.

Století devatenácté a počátek století dvacátého můžeme nazvat stoletím nejsvětějšího Srdce.²⁰ Vzniká množství mužských i ženských kongregací, jejichž spiritualita se nese v duchu úcty k nejsvětějšímu Srdci. Celý katolický svět se staví na odpor společnosti, která se stala vůči křesťanství nepřátelskou a netolerantní. Oddaní ctitelé Ježíšova Srdce se znovu sdružují ve společenstvích (fraternitách), které byly v 18. století téměř vymýceny francouzskou revolucí. Všechna tato společenství si volila název, který je vždy spojen s nejsvětějším Srdcem nebo neposkvrněným Srdcem Panny Marie. Též jsou Boží milostí pozvedáni jednotlivci, kteří se stávají apoštoly nejsvětějšího Srdce. Jejich životní příběhy dokonale vnášejí světlo do tajemství darů a úmyslů nejsvětějšího Srdce. Pro představu zmiňme aspoň jeden příklad. Jedná se vlastně o dvojí svědectví síly milosti božského Srdce. Otec Filip Štěpán OP popisuje své osobní setkání s nejsvětějším Srdcem v článku, který napsal o blahoslaveném Bernardu de Hoyos SJ (1711 – 1735). Otec Štěpán píše: „Jedno klidné nedělní odpoledne jsem se začel do španělského časopisu *Cristiandad*, který již nějakou dobu dostávám. Četl jsem si článek právě o otci Bernardovi de Hoyos, jehož blahořečení se připravovalo, a velmi mě oslovil a nadchl. Na jeho základě jsem se rozhodl, že budu více uctívat Srdce Páně. V určitém smyslu se tak trochu i v mém životě opakovalo to, co se mnohem intenzivněji odehrálo v životě tohoto blahoslaveného“.²¹ Otec Štěpán byl osloven skrze dílo Bernarda de Hoyos, ten byl osloven a zapálen skrze otce Augustina de Cardaveraz, ten načerpal svoji horlivost pro práci na vinici Páně od Josepha Gallifeta, jehož duchovním vůdcem byl sv. Claudius de la Colombière SJ, který byl duchovním vůdcem Markéty Marie Alacoque, která byla zapálena hořícím Srdcem našeho Pána Ježíše Krista.²² Není možné si lépe představit plán spásy člověka skrze Ježíše Krista, který ho sám popisuje

²⁰ Srov. tamtéž, s. 188.

²¹ ŠTĚPÁN, Filip Maria M.: „Apoštol nejsvětějšího Srdce Ježíšova“, *Res Claritatis Monitor*, 9 (2012), č. 3, s. 6 – 7.

²² Tamtéž.

slovy: „Oheň jsem přišel vrhnout na zem, a jak si přeji, aby už vzplanul!“ (Lk 12, 49) a „Nebeské království je jako kvas, který vzala žena a zadělala ho do tří měric mouky, až se všechno prokvasilo“ (Mt 13, 33).

Když píše papež Pius XII. v roce 1956 svoji encykliku *Haurietis aquas*, je zbožnost 19. století ještě živá, ale krize této formy zbožnosti už je velmi citelná. Citově zaměřená zbožnost 19. stol. a její symbolismus se nepochopitelně stává překážkou pro spiritualitu liturgického hnutí ovládajícího city a omezujícího jakoukoliv subjektivitu. Toto liturgické hnutí, teologicky orientované na Písmo a Otce, je zastáncem „objektivní formy“ křesťanství. Novověk, který je charakteristický emocionálně motivovanou zbožností, je potlačen objektivní formou zbožnosti, která je žita spiritualitou liturgického hnutí. Vytváří se snaha o patristické odůvodnění uctívání Srdce Ježíšova a mariánské zbožnosti u těch, kdo chtěli zachovat zbožnost novověku. Jedním z předních představitelů tohoto úsilí je Hugo Rahner, který svou teologickou prací už připravil souvislost mezi Marií a církví. Také se snažil o spojení výkladu Otců k evangeliu sv. Jana (J 7, 37 – 39; 19, 34),²³ s uctíváním Srdce Ježíšova, aby ho tak odůvodnil v nových podmínkách, které vyžadují návrat k Písmu a tradici Otců. V textech církevních Otců je probodené Srdce pramenem života, pramenem svátostí. Jako se umírající zrno stává klasem, tak se z probodeného Srdce rodí církve. Je tak vytvořena jasná souvislost mezi kristologií a pneumatologií, kdy voda života, která vyvěrá z boku Páně, je Duch svatý. Tento Duch je proud života, který proměňuje poušť v zahradu, která je církví, čímž se nám vytváří souvislost s ekleziologií. Kristus se sdílí v Duchu svatém, který proměňuje lidi, kteří jsou odloučeni, v jediný organismus lásky Ježíše Krista. Duch svatý je také tím, skrze něhož získává Adamovo „ti dva se stanou jedním tělem“ nový význam směřující k novému Adamovi: „Kdo se přidržuje Pána, je s ním jeden duch“. H. Rahner se snažil dokázat, že uctívání Srdce Ježíšova je pouze příklonem k velikonočnímu tajemství a vztahuje se tedy k jádru křesťanské víry. Ukázal, že uctívání Srdce Spasitele náleží k centrálním biblickým skutečnostem, že je velikonoční zbožností. Otevřený bok Ježíše předložil jako ikonu, v níž máme nazírat naplnění prorockých slov ze Zachariáše (Zach 12, 10): „Budete hledět na toho, kterého jste probodli“, které použil i evangelista Jan ve své evangelijní zprávě.

²³ J 7, 37 – 39: „Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije! Kdo věří ve mne, proud živé vody poplyne z jeho nitra, jak praví Písmo“.

K dílu H. Rahnera však zůstávají dvě námitky. Za první, v těchto textech se nevyskytuje slovo srdce. A za druhé, proč prožívat velikonoční tajemství prostřednictvím nějakého citu skrze obraz, když ho můžeme reálně prožívat v liturgii církve?²⁴ Encyklika *Haurietis aquas* nalézá spojení mezi liturgickou zbožností a zbožností 19. století. Podle ní je mezi nimi obohacující vztah, jedna se nerozplývá v druhé, dává odpověď na otázky, které Hugo Rahner nezodpověděl. Na závěr této kapitoly je nutné připomenout, jak už bylo naznačeno, že úcta k Ježíšovu Srdci nevznikla až se zjevením Markétě Marii Alacoque. Byla neustále přítomna v životě církve, jak je patrné ve výročí církevních Otců. I když se podle A. Hamona Otcové prvního tisíciletí o úctě k nejsvětějšímu Srdci nezmiňují, tak „jejich teologie a filosofie srdce, jež je přece pro jejich myšlení tak důležitá“,²⁵ obsahuje důležité podklady pro porozumění úctě k nejsvětějšímu Srdci. Budeme se jimi zabývat v další části práce, kdy budeme studovat texty Starého a Nového zákona ve světle nauky magisteria.

²⁴ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na probodeného*, s. 37 – 39.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 49.

2. Představení a rozbor encyklik o nejsvětějším Srdci Ježíšovu

2.1 Lev XIII.: Encyklika *Annum sacrum* o zasvěcení nejsvětějšímu Srdci

Dokument byl napsán na konci 19. století. V Evropě dochází k hlubokým procesům, které mají zásadní vliv na skladbu celé společnosti. Důsledkem všech těchto procesů bylo naprosto nové postavení církve ve společnosti. Státy se začaly laicizovat, což znamenalo pro církve úplně novou situaci. Církve a náboženství bylo vytlačováno mimo moderní společnost a úcta k nejsvětějšímu Srdci je papežem představována jako jediná naděje pro lidské pokolení, které se vzdává svého Boha. Z toho důvodu „upadá do takového nepokoje myslí a je zmítána vlnami tak drsně, že nestrpí nikoho, kdo je svobodný od úzkostné starosti a nebezpečí“. Není cílem této práce vyjmenovávat jednotlivé postoje národů a společenství vůči církvi v této epoše dějin, ale je velice důležité si uvědomit, jak vnímal sám pontifik svoje postavení a postavení celé církve, kterou spravoval jako vikář Nejvyššího Pastýře. Lev XIII. říká:

V těchto posledních časech byla ve středu zájmu politika, která vyústila v jakýsi druh hradby, která vyrostla mezi církví a civilní společností. V ústavě a administrativě států je autorita posvěceného a božského zákona vysloveně přehlížena, s vyhlídkou na vyloučení náboženství ze stálé účasti na veřejném životě. Tato politika téměř směřuje k odstranění křesťanské víry z našeho středu a – kdyby to bylo možné – k vypuzení Boha samého ze Země.²⁶

Díky tomuto krátkému popisu člověk nepotřebuje mnoho fantazie, aby si dokázal představit nebo se přímo vžít do situace, ve které se nacházel papež a s ním i církve. „Papež sám sebe viděl jako vězně“.²⁷ Logicky z toho plyne papežův další postoj a zvolání, které se objevuje v následujícím textu:

Skutečnost, že přemíra zla, která nyní po dlouhou dobu spočinula na světě, nás naléhavě volá, abychom hledali pomoc od toho, jehož silou jedině může být zlo vyhnáno ven.²⁸

²⁶ AS, s. 16.

²⁷ AMBROS, P.: „Obnova úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“, s. 193.

²⁸ Tamtéž.

Z textu je patrné, jak se papež dívá na celkovou situaci, ve které se nachází církev a celý svět. Věřící lid, v němž zůstalo světlo víry a naděje se musí obrátit o pomoc jedine k Ježíši Kristu, a to způsobem, který bude patrný z následujícího rozboru textu.

Poté, co jsme nastínili celkovou atmosféru, ve které vznikl tento dokument, k čemuž nám posloužil samotný text encykliky, přejdeme ke stručnému náhledu do obsahu papežových slov, což bude nezbytné ke správnému uchopení našeho záměru, porozumět podstatě úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu.

Na začátku encykliky svatý otec uvádí důvod k vydání dokumentu. Připomíná, že dekretem vydaným 28. června 1889 byla plně objasněna nejvýznamnější forma zasvěcení, která má za svůj cíl uctívání svatého Srdce Ježíšova. Tímto byla slavnost Nejsvětějšího Srdce Ježíšova pozvednuta pod tímto jménem k důstojnosti svátku první třídy. Papež zdůrazňuje, že se nejedná o iniciativu, která by vzešla teprve za jeho pontifikátu, ale že navazuje na úsilí svých předchůdců, kdy jmenovitě vzpomíná Inocence XII., Benedikta XIII., Klementa XIII., Pia VI. a Pia IX. Avšak nyní v encyklice *Annum sacrum* má Lev XIII. na mysli:

... významnější formu zasvěcení, která bude na způsob vrcholného zdokonalení všech poct, které lidé byli zvyklí prokazovat svatému Srdci, a která, jak důvěrně spoléháme, bude velmi milá Ježíši Kristu, našemu Vykupiteli.²⁹

Papež připomíná, že před 25 lety, kdy se blížila slavnost dvoustého výročí zjevení, které přijala řeholní sestra bl. Markéta Marie Alacoque, v nichž byla vyzvána k propagaci uctívání Svatého Srdce naším Pánem, byla předána Piovi IX. výzva od mnoha soukromých osob, ale i od biskupů, aby dal souhlas k zasvěcení celého lidského rodu nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Odůvodňuje, že v ten čas ještě nebyla příhodná doba, ale nyní soudí, že plán je zralý k naplnění.³⁰

²⁹ AS, s. 12.

³⁰ V tuto chvíli je vhodné uvést, že kromě už zmíněných aspektů, které měli zásadní dopad na rozhodnutí papeže zasvětit celé lidské pokolení nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, tak měla na pontifika silný vliv blahoslavená Maria Droste Zu Vischering. V několika zjeveních jí Pán dal poznat Jeho touhu, aby Svatý Otec zasvětil svět jeho nejsvětějšímu Srdci. Maria Droste byla blahoslavena papežem Pavlem VI. v roce 1975. Narodila se 8. září v Münsteru, v Německu. Pocházela z velmi zbožné rodiny a ve 25 letech se stala sestrou řádu Dobrého Pastýře. V těchto vizích Pán požádal sestru Marii, aby předala žádost o zasvěcení celého světa jeho Srdci papeži. Lev XIII. byl hluboce pohnut a požádal o teologické prozkoumání. Sestra Marie ke konci svého života velice trpěla bolestivou nemocí páteře. Zemřela 8. června, den před svátkem Nejsvětějšího Srdce. 11. června papež slavnostně zasvětil svět Srdci Ježíšovu. Srov. O'DONNELL, T. T.: *Heart of the Redeemer*, s. 158.

Pontifik dále rozpracovává dvojí královskou vládu Krista nad celým stvořením. Prvně jeho přirozené právo, jako Syna Božího. Ježíš Kristus je Hlava a nejvyšší Pán lidstva, a proto je lidský rod povinován svěděním věrnosti a zbožnosti. Zasvěcení celého lidstva nejsvětějšímu Srdci je tedy v první řadě svěděním věrnosti a zbožnosti. Dalším, velice důležitým sdělením je fakt, že Kristus je Pánem nejen viditelné církve, ale i všech ostatních lidí, neboť je Synem a tedy zároveň i dědicem Krále veškerenstva. Církev tedy zaobírá celé stvoření:

Jeho vláda se vztahuje nejen na katolické národy a ty, kdo řádně omytí ve vodách svatého křtu právem náleží k církvi, i když je bludná mínění drží stranou nebo odchylka od učení církve je odřezává od její péče; Kristova vláda zahrnuje také všechny ty, kdo jsou zbaveni křesťanské víry, takže celý lidský rod je opravdu pod mocí Ježíše Krista. „On je odlesk jeho (božské) slávy a výrazná podoba jeho podstaty“ (Žid 1, 3), nutně má všechno společné s Otcem, a proto má svrchovanou moc nad všemi věcmi.³¹

Dále pontifik dokazuje z výroků samotného Krista, že je to On, komu byla „dána veškerá moc na nebi i na zemi“ (Mt 28, 18). „Ježíš Kristus tedy jednal na základě tohoto mimořádného a zvláštního práva, když přikázal svým apoštolům, aby kázali jeho učení po celém světě, aby shromáždili všechny lidi dohromady do jednoho těla církve křtem spasení a zavázali je zákony, které by nikdo nemohl odmítnout, aniž by riskoval své věčné spasení“.³² K tomuto přirozenému právu, skrze nějž patří vláda Ježíši Kristu, papež přidává ještě právo, kterého dosáhl Spasitel svým vykupitelským dílem. „Neboť on to byl, kdo nás vytrhl z moci temnosti“ (Kol 1, 13) a „vydal sám sebe jako výkupné za všechny“ (1Tim 2, 6). Proto nejen katolíci a ti, kdo řádně přijali křest, nýbrž také všichni lidé, jednotlivě i kolektivně, se mu stali „lidem patřícím Bohu jako vlastnictví“ (1Petr 2, 9).³³ Můžeme si všimnout, že je znovu připomenuto, že vláda Krista se vztahuje na všechny lidi, ne jenom na ty, kteří tuto pravdu vyznávají. Tento moment v chápání a vyložení Kristovy vlády nejenom nad praktikujícími křesťany, ale nad celým lidským stvořením, je velmi důležitý v dalším správném pochopení zasvěcení celého světa nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. V této části dokumentu papež dokazuje výroky z Písma, že celý svět je poddán Ježíši Kristu dvojím právem:

³¹ AS, s. 13.

³² AS, s. 14.

³³ Srov. tamtéž.

přírozeným právem, jako Syn a tedy dědic Krále veškerenstva a právem nabytým, jako ten, kdo svoji vlastní Krví vykoupil lidstvo.

V další části se pontifik věnuje smyslu zasvěcení, které je předmětem encykliky:

Ježíš Kristus, náš Bůh a náš Vykupitel, je bohatý jakožto dokonalý vlastník plnosti všech věcí: my, na druhé straně, jsme tak chudí a potřební, že nemáme nic ze svého vlastního, co bychom mu nabídli jako dar. Avšak přece, v jeho nekonečné dobrotě a lásce, On nijak nebrání, když mu dáváme a zasvěcujeme to, co už je jeho, jako by to opravdu bylo naše vlastní; je dalek odmítnutí takového daru, on po něm pozitivně touží a žádá jej: „Můj synu, dej mi své srdce“. Jsme proto schopni být mu milí dobrou vůlí a citovým hnutím naší duše. Tím, že se mu sami zasvěcujeme, nejen prohlašujeme naše otevřené a svobodné uznání a přijetí jeho autority nad námi, ale také dosvědčujeme, že kdyby to, co nabízíme jako dar, bylo skutečně naše vlastní, že bychom to přesto nabízeli celým svým srdcem. Vyprošujeme tedy od něho, aby to ráčil přijmout od nás, ačkoliv je to jasně jeho vlastní.³⁴

Zde je vylíčen základní význam zasvěcení, jako akt svobodného uznání a přijetí autority Krista jakožto dokonalého vlastníka plnosti všech věcí. Již zde je skrytě nastíněn důvěrný vztah, který nabízí Bůh člověku ve své nekonečné lásce. Vyžaduje se od člověka gesto lásky, která odpovídá na lásku, jež ho stvořila a neustále jej udržuje. Zasvěcení se stává vyjádřením srdce k Srdci, přijetím lásky, která volá a touží naplnit své právo na odezvu lásky. Tedy „tato suverénní moc Kristova nad lidmi je vykonávána pravdou, spravedlností a nade všechno: láskou“.³⁵ Svaté Srdce je tedy „symbol a vnímatelný obraz nekonečné lásky Ježíše Krista, která nás má k tomu, abychom milovali jedni druhé, proto je vhodné a náležité, abychom zasvětili sami sebe jeho nejsvětějšímu Srdci - čin, který není ničím jiným než nabídnutím nás samých Ježíši Kristu a spojením s ním, když vidíme, že všechna úcta, pocta a láska prokazovaná božskému Srdci je skutečně a doopravdy prokazována Kristu samému“.³⁶

Podle předešlých slov papeže vyslal Kristus na základě svého dvojího práva panovat nad celým stvořením apoštoly do celého světa, aby kázali jeho učení, a tak shromáždili všechny lidi do jednoho těla, církve. Zde by měli být všichni zavázáni zákony, které jsou nutné dodržovat ke spáse duší. Nyní svatý otec vysvětluje, že se nabízí ještě další prostředek k záchraně duší, a to zasvěcení celého stvoření v jeden den nejsvětějšímu

³⁴ AS, s. 14 – 15.

³⁵ AS, s. 14.

³⁶ AS, s. 15.

Srdci Ježíšovu. Zasvěcení je pak vlastně společnou prosbou o požehnání a vylití milosti na všechny ty, kteří dlí ve stínu smrti, kdo mají poznání a lásku Ježíše Krista, a přesto zanedbávají jeho zákon a nařízení, a tak mohou ještě získat z jeho Svatého Srdce plamen lásky. Také na ty, kteří zápasí v temnotě pověry, aby tak získali ctnost víry a svatosti, aby i oni mohli usilovat ctít Boha tak, jak se má a získali věčnou blaženost. „Takový akt konsekrace, protože může nastolit nebo úzeji přitáhnout svazky, které přirozeně spojují veřejné záležitosti s Bohem, dává státům naději na lepší věci“.³⁷

Následující úryvek je asi nejsilnější část celého dokumentu. Svatý otec v nejsvětějším Srdci Ježíšově vidí zdroj veškeré naděje a spásy všech lidí. Ježíš Kristus je vzkříšený a tudíž přítomný ve své církvi a ve světě. Právě proto, že on je nejsvětější Srdce, nemůže opustit tonoucí děti ve vodách materialismu a násilí. Ježíš Kristus nabízí své Srdce jako útočiště pro všechny v těchto zlých dobách. Jeho Srdce je zdrojem milostí, které mohou být zasvěcením získány pro ty, jejichž mysl zastínila temnota. „Smrt po nás sáhla a my se musíme chopit života“.³⁸

Když církve ve dnech následujících bezprostředně po jejím založení byla tlačena jhem cízarů, mladý císař uviděl na nebi kříž, který se stal najednou šťastným znamením a příčinou skvělého vítězství, které brzy následovalo. A nyní, dnes, hle, jiné požehnané a nebeské znamení se nabízí našemu zraku - nejsvětější Srdce Ježíšovo, s křížem vystupujícím z něj a svítící oslnivou září uprostřed plamenů lásky. Všechny naše naděje by měly být vloženy do tohoto Svatého Srdce a z něho by mělo být důvěrně vyprošováno spasení lidí.³⁹

Na závěr encykliky papež nařizuje, aby „9., 10. a 11. června v hlavních chrámech každého města a vesnice byly předneseny určité modlitby a v každý z těchto dní aby byla k ostatním modlitbám připojena litanie ke svatému Srdci schválená naší autoritou. V poslední den bude recitována formule zasvěcení, kterou, vznešení bratři, vám posíláme s těmito dopisy“.⁴⁰

V encyklice *Annum sacrum* papež Lev XIII. reaguje nejenom na pozici církve ve stále více laicizovaném světě, ale vůbec na stav celého lidstva. Člověk se dle jeho slov odklání od pravdy, kterou je Kristus jako svrchovaný vládce celého stvoření a noří se do temnot skrze své vlastní zlé žádosti. „Jestliže náboženství je jednou ohrožené, nutně

³⁷ AS, s. 16.

³⁸ AS, s. 17.

³⁹ AS, s. 17.

⁴⁰ AS, s. 17.

následuje to, že nejbezpečnější základy veřejného blaha se musí zhroutit, když Bůh, aby uvedl na své nepřátele trest, který si tak bohatě zasloužili, je zanechal jako kořist jejich vlastních zlých žádostí, takže se sami vzdávají svým vášním a konečně unaví sami sebe přemírou svobody“.⁴¹

V této situaci musí ten, který zde zastává „místo toho, který přišel, aby spasil to, co bylo ztraceno, a který prolil svou krev pro spásu celého lidského pokolení“⁴², zakročit a volat děti Boží zpět na správnou stezku. Nikdo jiný nemůže pomoci, než ten, v němž jediném je spása národů. Není to ale člověk, který by volal k Pánu do nebe, aby ho zachránil, ale je to opět Ježíš Kristus, který přichází a nabízí světu záchranou ruku ve znamení svého nejsvětějšího Srdce. Vyzývá člověka, aby se odevzdal a spoléhal na jeho milosrdnou lásku, již je nejsvětější Srdce symbolem, a od něho vyprošoval milost obrácení pro všechny, kteří se stali obětí zla. Zasvěcení tedy není něčím novým, co by se nenacházelo v Písmu a tradici církve. Zasvěcení je nejhlubším konkretizováním a zviditelněním podstaty Kristovy nauky, tedy nauky církve. Všichni ti, kdo věří, budou spaseni. On je živý Bůh, je Hlavou svého mystického Těla, církve, kterou vykoupil z lásky. On je ten, který se smiloval nad člověkem a znovu se smilovává a vyzývá člověka, aby vstoupil do tohoto intimního vztahu, který mu nabízí, aby tak vrátil svoji lásku svému Stvořiteli a Spasiteli, jehož Srdce se pak slitovává nad celým stvořením a uděluje mu světlo, v němž ono nachází cestu. Svým dětem pak nabízí účast na svém Božství a kralování, a tedy na své lásce a odpuštění, což má být patrné na společenství církve. Jedná se tedy o znovuobjevení a praktikování jediné nauky, kterou církev uchovává, hlásá a žije. Zasvěcení, které bylo papežem vyložené, je modlitbou těch, kteří jsou v příběhu Sodomy před jejím zničením nazváni jako spravedliví. Tito mohli, jak dosvědčuje Hospodin v rozhovoru s Abrahámem, zajistit odpuštění všem zbývajícím, tedy i nespravedlivým. Dalo by se říci, že zasvěcení celého lidského pokolení nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu v jeden den, jak to svatý otec tímto dokumentem ustanovil, je krokem záchranu lidstva. Lidstva, které si jednoduše řečeno pod sebou podřezává větev tím, že odmítá milovat toho, na němž stojí základy světa. Proto uctívání svatého Srdce Ježíšova je vlastně podstatou celého křesťanského náboženství a náboženství vůbec. Křesťané věří v milujícího Boha, který neváhá, aby k záchraně lidstva obětoval vlastního Syna. Tedy Boha se Srdcem hořícím láskou, které ale

⁴¹ AS, s. 16.

⁴² AS, s. 15.

vyžaduje návrat lásky, která musí vycházet ze srdcí těch, kteří jsou jeho láskou živeni. Úcta k nejsvětějšímu Srdci je tedy vyjádřením tohoto základního pravidla vztahu mezi Bohem a člověkem maximálním způsobem, protože je přímo oslovena láska skrze symbol nejvýstižnější, tedy srdce.

2.2 Pius XI.: Encyklika *Miserentissimus Redemptor* o smíru, jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu

Osmého května 1928 papež Pius XI vydal encykliku *Miserentissimus Redemptor*, ve které pojednává o smíru, jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Pokusíme se stejně jako v případě rozboru první encykliky *Annum sacrum* vypořádat atmosféru, ve které se nacházela církev v době vydání encykliky. Protože nám nejde především o přesné historické údaje, ale o to, jak papež vnímal dobu, ve které se nachází on a tedy celá církev, pokusíme se potřebné údaje nalézt v samotném textu encykliky. V dokumentu nacházíme, stejně jako v předešlém, dostatečný popis situace, který nám bude stačit, abychom lépe uchopili téma, které je předmětem našeho zkoumání, tedy nejsvětější Srdce Ježíšovo. Pius XI. se vyjadřuje k situaci mimo církev, dále pak k odpadlictví, které bují mezi pokřtěnými a nakonec ke kléru. V první části píše:

Každý, kdo pozoruje svět, jenž „má v moci zlý duch“ (1 Jan 5, 19), ví, jak nutný je smír hlavně v naší době. Odevšad slyšíme úpění národů, jejichž králové nebo vlády povstali a spikli se proti Pánu a proti jeho svaté církvi (srov. Žl 2, 2). Vidíme, jak v státech jsou rušena práva božská i lidská, chrámy jsou bořeny, řeholníci i řeholnice jsou vyháněni ze svých klášterů, věznění, trpí hlad a jsou zahrnováni potupami. Zástupy hochů a dívek jsou loupeny svaté Matce církvi, nuceny, aby zapřely Krista a jemu zlořečily a jsou sváděny k nejhorším nemravnostem. Všechn křesťanský lid je štván, utiskován, v ustavičném nebezpečí odpadu od víry nebo kruté smrti. Jsou to zajisté věci tak smutné, že by se podle nich mohlo soudit na „počátky bolesti“, které zavíní „protivník, který se povyšuje nade všecko, co nese jméno Boží nebo čemu se vzdává náboženská úcta“ (2 Sol 2, 4).⁴³

Na první pohled by se dalo říci, že se neděje nic neobvyklého. Asi v každé době by se dal nalézt úsek církevních dějin, na nějž by se dala aplikovat uvedená slova, ale zajímavá jsou poslední slova zmíněného odstavce. Svätý otec zde poznamenává, že všechny tyto „věci jsou tak smutné, že by se podle nich dalo soudit na počátky

⁴³ MR, s. 58, 59.

bolestí“, a připojuje další verš z 2. listu sv. Pavla Soluňanům, kde se popisuje „protivník, který se povyšuje nade všechno, co nese jméno Boží nebo čemu se vzdává náboženská úcta“. Když nahlédneme do uvedeného listu sv. Pavla a uvedené pasáže, tak ze souvislosti citovaného textu snadno porozumíme, že zde apoštol pohanů popisuje dobu před příchodem Páně. Celá pasáž zní: „Pokud jde o příchod Pána Ježíše, kolem něhož budeme shromážděni, prosíme vás, bratří, abyste se nedali snadno vyvést z rovnováhy nebo vylekat nějakým projevem ducha nebo řečí či listem, domněle pocházejícím od nás, jako by den Páně měl už nastat. Žádným způsobem se nedejte od nikoho oklamat, protože nenastane, dokud nedojde ke vzpouře proti Bohu a neobjeví se člověk nepravosti, Syn ztracení. Ten se postaví na odpor a „povýší se nade všechno, co má jméno Boží“ nebo čemu se vzdává božská pocta. Dokonce „usedne v chrámu Božím a bude se vydávat za Boha“ (2 Sol 1–4). Pontifik tedy naznačuje, že zmíněné věci jsou takového rozsahu, že se nejedná o běžný zápas, který vždy musí prožívat mystické tělo Krista, ale že by se dalo usuzovat, že jde o konečný boj, před příchodem Páně. Jsme tedy uvedeni v kontextu Písma k novému pohledu nejenom na události historické, které jsou tedy výzvou k očekávání dalších událostí, ale i k jinému a závažnějšímu chápání role úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. V druhé části popisu celkové, momentální situace církve a světa je pohled na stav některých pokřtěných bratří:

Neméně litovat jest, ctihodní bratří, toho, že i mezi věřícími, očištěnými křtem v krvi Beránka neporušeného a zahrnutými milostí, jsou lidé ve všech vrstvách, kteří jsou úžasně nevědomí ve věcech božských a dali se svést bludným učením. Žijí v hříchu daleko od příbytku Otcova, beze světla pravé víry, bez radostné naděje v budoucí blaženost, bez dobrodiní a bez síly, která prýští z lásky, takže možno o nich říci, že jsou pohrouženi v temnotách a v stínu smrti. Mimoto se u nich vzrývá neúcta ke křesťanské nauce a k zděděné tradici, jimiž se sytí křesťanský život a hájí svatost manželství. Výchova mládeže se zanedbává nebo je příliš změkčilá. Ano, upírá se církvi i právo vychovávat mládež křesťansky. Je to k pláči, jak se v životě a u žen zvláště v oděvu zapomíná na křesťanský stud. Přeceňují se věci časné, lidé touží nesmírně po hodnostech a po malicherné slávě světské, neváží si žádné autority ani slova Božího, a tím se otřásá i víra a vydává v největší nebezpečí.⁴⁴

Je zřejmé, že na rozdíl od encykliky Lva XIII. *Annum sacrum*, je zde zmíněn nový moment, kterým je odpadlictví. Apostaze, která je vlastně definována jako odpad od křesťanské nauky, kterou uchovává a střeží církev. Tedy lidé, kteří přijali křest, dále nechtějí vyznávat pravdu, která jim byla zvěstována v Ježíši Kristu skrze církev.

⁴⁴ MR, s. 59.

Odmítají poslušnost vůči autoritě Krista, která je naplňována skrze představené církve. Když se vrátíme k textu, v němž svatý otec nabízí svůj úsudek, že se jedná o „počátek bolestí, které zaviní protivník“, což je, jak jsme si ukázali v listu sv. Pavla, součástí událostí, které mají předcházet příchodu Páně, tak zjistíme, že odpadlictví, vzpoura proti Bohu, hraje v těchto událostech též významnou roli. Poslední část pojednání o veliké vzpouře proti Bohu, v níž se nachází církev, se týká samotného kléru:

Všechna tato zla dovršuje nedbalost a lenivost těch, kteří jako spící a bázliví apoštolové, slabí ve víře, bídne opouštějí Krista, zahrnutého utrpením nebo napadaného pochopy satanovými, a zrada těch, kteří jako zrádce Jidáš opovázlivě a svatokrádežně přistupují k oltáři Páně nebo přebíhají k nepřátelům. Mimovolně nám napadá, že snad již přicházejí doby, o nichž předpověděl Ježíš Kristus: „A protože se značně rozmůže nepravost, ochladne u mnoha lidí láska“ (Mt 24, 12).⁴⁵

Můžeme si všimnout, že jsou zde použita slova Krista, která jsou z Ježíšovy promluvy o době bezprostředně před Jeho příchodem. Z citovaných textů je cítit apokalyptická atmosféra, kdy se podle úsudku papeže naplňují Písma, a církev vstoupila do závěrečné etapy před příchodem Pána, která je předpovězena Ježíšem Kristem. Přistupme nyní k rozboru dokumentu, abychom porozuměli více a hlouběji, co znamená úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu ve výkladu svatého otce Pia XI. a v kontextu popsanych dějinných souvislostí.

Hned v úvodu encykliky pontifik předkládá vztah vzkříšeného Krista a církve. Vykupitel lidské pokolení vykoupil na dřevě kříže, ale také s ní zůstává po všechny dny až do konce světa. Druhý aspekt, to, že Ježíš zůstává se svou církví, je „zdrojem veškeré naděje a jistoty“ především ve chvílích, kdy je tak těžce zkoušena:

Jistě, vždycky byl Ježíš Kristus se svou církví; patrně však jí přispíval svou mocnou pomocí tehdy, když byla sevřena nebezpečími a nepřáteli velice mocnými, a jeho božská Moudrost, jež „se mocně šíří od jednoho konce světa na druhý a ušlechtilé všechno spravuje“ (Mdr 8, 1), posílá léky podle dob a podle poměrů.⁴⁶

Papež připomíná, že pramenem křesťanského života je „láskyplný styk s Bohem“. Jakmile by byl narušen tento vztah mezi Bohem a člověkem, okamžitě vyvstává „obava, že vyschnou na světě prameny křesťanského života“. Když člověk ruší

⁴⁵ MR, s. 59.

⁴⁶ MR, s. 51.

životodárný vztah s Bohem, tak uráží toto nejsvětější Srdce, které je zdrojem všech milostí, nutných k životu člověka. Tyto urážky jemu způsobené musí být usmířeny v zájmu života lidského pokolení, protože právě na tomto vztahu jeho život závisí. Svatý otec si posteskl, že ne mnoho křesťanů je dobře zpraveno o tom, co Pán od lidí očekává a co si přeje k jejich spáse. Z kontextu této části dokumentu je zjevné, že pontifik vnímá poselství, které předal Ježíš světu skrze sv. Markétu Marii Alacoque, jako právě jednu z těch pomoci, kterými Pán dokazuje naplnění svého slibu, že církev nikdy neopustí a bude ji pomáhat v těžkých dobách (není tím řečeno, že jindy ne). Prakticky Pán předložil lidskému pokolení tento plán záchrany:

Ze všech důkazů nekonečné dobroty našeho Vykupitele dojmá nejvíce to, že když ochladla láska věřících, zavedla Láska Boží zvláštní kult k sobě samé a že se bohatství lásky Kristovy lidstvu otevřelo v úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, „v něm jsou skryty všechny poklady moudrosti a poznání“. (Kol 2, 3)⁴⁷

Jak už svatý otec vysvětlil, láskyplný styk s Bohem je zdrojem křesťanského života, a jestliže je tento přehlížen, je potřebí usmiřovat za ty, kdo Pána urážejí tím, že odmítají Jeho lásku. Přestat vnímat Boha jako milujícího Otce, který je ochoten volat a přijmout zpět dítě, ztracené ve vlnách hříchu a pokušení, znamená odloučení se od láskyplného styku s Bohem. Hereze, která vešla do světa, je právě toho charakteru, že představuje Boha jako toho, kdo má daleko k důvěrnému sdílení s člověkem, pro hříšnost člověka. Papež jmenuje výslovně jansenismus jako nejnebezpečnější blud, neboť jeho nauka představuje Boha právě jako nesmířlivého Soudce. Tedy zjevení Ježíše Krista, který ukazuje na své nejsvětější Srdce je téměř až logickým důsledkem ve chvíli, kdy jsou lidé oddělováni od důvěrného kontaktu s Bohem proklamací falešného boha. Obraz nesmířlivého Soudce, jenž vykreslil nepřítel, který dobře ví, kde se nachází pramen křesťanského života, je smrtelným nebezpečím pro lidské pokolení. Pán a Stvořitel, který člověku posílá léky podle dob a poměrů, tedy přichází se znamením, které je přesným opakem trestající tváře nesmířlivého Soudce - Srdce, které je zapáleno láskou k celému lidstvu, ho zve, aby okusilo tento láskyplný žár a spočinulo v něm. Tímto je podána v novém obrazu a symbolu pravda, která byla zjevena v Ježíši Kristu při jeho vtělení, a která je vlastně zakládajícím opěrným sloupem církve. Není tedy blud potírán novým Kristem, který před tím nebyl. Ten stejný Spasitel, který si nechal probodnout Srdce na kříži svými vlastními, který se za ně modlil: „Otče odpusť jim, vždyť nevědí,

⁴⁷ MR, s. 52.

co činí“ (Lk 23, 34), přichází v nové milosti připomenout zmateným dětem, že byly přijaty jednou pro vždy do náruče Nebeského Otce, a není nic, co by je z ní mohlo vyrvat. Nejsvětější Srdce je tedy znamením vítězství, které bylo uskutečněno před dvěma tisíci lety a znovu se uskutečňuje v životě každého jednotlivce ve všech dobách. Nejsvětější Srdce Ježíšovo, jak svatý otec vysvětluje, je symbolem věrnosti Boha, který nikdy neopouští svoje děti, svoji církev a neustále je připraven zaplavit ji milostí tak, aby nikdy neopustila životodárné prameny vyvěrající do věčného života. Pontifik cituje slova Lva XIII. z encykliky *Annum sacrum*:

Tak vidíme i nyní příznivé a božské znamení: nejsvětější Srdce Ježíšovo, nad nímž jest kříž zářící v plamenech. V toto božské Srdce musíme skládat všechnu svou naději, od něho musíme vyprošovat a očekávat spásu lidstva.⁴⁸

Tímto citátem podtrhuje pravdu hlásání nástupců svatého Petra, že veškerá naděje a spása lidstva přichází od Boha skrze Ježíše Krista v nekonečné milosti a pravdě⁴⁹, která z lásky sestupuje z nebe. Bůh hnán láskou spěchal a znovu spěchá za těmi, kteří neznají Boha a svými překroucenými představami si jej představují podle svých osobních ambicí. On, „Probodené“ Srdce, bez únavy hledá člověka, aby ho přesvědčil, že ho miluje tou láskou, ze které ho stvořil, a která je zraňována právě nevěrou v tuto jeho věrnost. Jeho rána je vlastně zjevením všeho toho, co jeho lásku odmítá a činí tak rozdělení mezi jeho dětmi. Z něho pramení jednota celého stvoření a jedině ti, kteří jsou k němu přivtělení, mohou být jedno, jako projev jejich účasti na této jednotě, která je skrze Krista v Bohu. Ti, kdo odmítají lásku Boha, který je ochoten se sklonit i k tomu nejubožejšímu z lidí, který je schopen vstoupit do rozhovoru s člověkem na rovině jeho lidství, vždy Krista pronásledovali a vždy ho budou pronásledovat, protože on nehledá slávu svou, ale toho, který ho poslal. Vždy byla láska pohoršením pro ty, kdo ji neznají a nechápou. Pro ty, kdo ji vyměnili za propagaci své vlastní moci a slávy. Nikdy nemůže být ničím a nikým obsáhnuta láska, která je v Bohu, a kterou je Bůh sám. Jenom ten, kdo padá na kolena před tímto úžasným tajemstvím, nesnaží se ho proniknout a ovládnout, ale touží se mu poklonit a žasnout,⁵⁰ může dostat účast na moudrosti, která je darována pouze těm, kdo ji nepokoušejí (Mdr 1, 2). Všichni ti, kteří chtěli zastínit Krista svoji vlastní slávou a velikostí, museli sklonit hlavu, protože on je Král Slávy. Takový je prozatím, stručně

⁴⁸ Srov. MR, s. 52.

⁴⁹ Srov. HA, s. 27.

⁵⁰ Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství srdce vtěleného Syna*. Olomouc, MCM 2001, s. 7.

vyjádřeno, obsah dosavadního textu encykliky Pia XI. Budeme pokračovat tím, jak papež objasňuje, že „v tomto oblažujícím znamení a ve zbožnosti, jež z něho prýští, je všechna podstata náboženství a vzor života dokonalého“, neboť „tato pobožnost přivádí mysl snadno k tomu, aby Ježíše Krista více poznávala, a srdce, aby jej vroucněji milovalo a následovalo“.⁵¹ To jsou hlavní důvody pro to, že předchůdci na Petrově stolci vždy tuto „osvědčenou pobožnost vždycky chránili před snižujícími útoky“, a že vzniklo mnoho zbožných sdružení s cílem šířit tuto úctu. Svatý otec dále připomíná smysl zasvěcení, který byl předložen už v encyklice *Annum sacrum* Lva XIII.

Mezi všemi projevy úcty k božskému Srdci vyniká zasvěcení, jímž Srdci Páně obětujeme sebe a vše, co jsme a máme, splácejíce mu tím věčnou jeho lásku. Božský Spasitel zjevil svaté žačce svého Srdce Markétě - Marii, jak velice si přeje, abychom se mu tak zasvěcovali; přeje si toho, ne že má na to právo, ale že nás nesmírně miluje. Sv. Markéta - Marie se svým duchovním vůdcem P. Claudiem de la Colombière se mu takto zasvětila první. Později se mu tak zasvěcovaly jednotlivé osoby, potom rodiny, sdružení, konečně i úřady, města, státy. Dříve a také za naší doby dospěli jsme úskoky nevěry tak daleko, že se upírá Ježíši Kristu nadvláda a veřejně se vyhláší boj proti církvi. Byly vydány zákony, které odporují právu božskému i přirozenému. Na sjezdech a na schůzích se hlásá: „Nechceme toho člověka za krále!“ (Lk 19, 14). Proti tomu však se ozval jednotný hlas těch, kdo jsou zasvěceni nejsvětějšímu Srdci Páně, těch, kdo chtějí Kristu zajistit slávu a uhájit jeho práva: „On totiž musí kralovat!“ (1 Kor 15, 25) a „Přijď království tvé!“ Blahodárným důsledkem toho bylo, že celé pokolení lidské, jež přirozeným právem náleží Kristu, „že sjednotí v Kristu vše, co je na nebi i na zemi“ (Ef 1, 10), bylo na počátku tohoto století zasvěceno naším předchůdcem blahé paměti Lvem XIII. nejsvětějšímu Srdci za nadšeného souhlasu veškerého křesťanského světa.⁵²

Zasvěcení tedy spojuje pevnějšími svazky křesťany se svojí Hlavou, a tak celé Tělo může dokonaleji vzdorovat náporu hereze, který má za cíl rozdělit mystické Tělo Krista. Pontifik naznačuje, že nejsvětější Srdce Ježíšovo je místem, kde se jediné mohou sjednotit všechny národy. Tedy jediné v naprostém odevzdání se poslušnosti lásky je lidstvo schopno vstoupit do jednoty, která je tak nutná nejen k prospěchu lidstva, ale vůbec k jeho zachování. Papež dokonce spojuje zasvěcení celého lidstva nejsvětějšímu Srdci, které bylo provedeno za pontifikátu Lva XIII., s vrcholem celého Vykupitelova díla, kdy má být v něm sjednoceno vše, co je na nebi i na zemi. Nejsvětější Srdce se tedy stává i symbolem církve, která může být jediným prostorem,

⁵¹ MR, s. 52.

⁵² MR, s. 53.

v němž dojde naplnění slibovaná jednotata. Proto svatý otec Pius XI. ustanovuje na přání a žádost mnoha biskupů a věřících, jak vysvětluje ve své encyklice *Quas primas*, svátek Ježíše Krista Krále pro celý křesťanský svět:

Učinivše to, prohlásili jsme netoliko nejvyšší vládu Kristovu nad celým světem, nad rodinou a společností i nad jednotlivci, nýbrž již tehdy okusili jsme radosti tohoto požehnaného dne, kdy celý svět se rád a ochotně podrobí nejsladší vládě Krista Krále. Proto jsme tehdy nařídili, aby o tomto novém svátku se každého roku obnovovalo zasvěcení celého pokolení lidského, aby z toho zasvěcení plynul užitek tím jistější a bohatší a aby všichni národové v křesťanské lásce a v míru se sjednotili v Srdci Krále králů a Pána vládců.⁵³

Nauka, která byla předložena v encyklice *Annum sacrum*, tedy o zasvěcení lidského pokolení nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, je dovršena ustanovením opakovat toto každoročně. Nyní papež přechází k hlavnímu tématu své encykliky, kterým je smír, jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. On sám na úvod vysvětluje rozdíl a zároveň spojení mezi zasvěcením a smírem takto:

Při zasvěcení jde zajisté především a hlavně o to, abychom jako tvorové spláceli Tvůrci lásku láskou. Z toho však nutně plyne, že jestliže nestvořená Láska byla zapomenutím zanedbána, nebo dostalo-li se jí urážek, musí se bezprávi takto učiněné napravit. Tomu se říká smír.⁵⁴

Zasvěcení je tedy jiné vyjádření pro plné nasazení se v následování Krista. Tedy nauka, kterou Ježíš hlásal mezi židy, kteří byli dobře zpraveni o Božím zákoně, byla výzvou k uchopení zákona v jeho nitru, v jeho podstatě. Když prorok Eliáš na hoře Karmel položil otázku vyvolenému národu, jestli je pravým Bohem Hospodin nebo Baal, očekával odpověď, v níž měli hlavně dotazovaní spatřit absurditu jejich chování. Jestli je to pravda, proč to neděláte? Otevřít srdce Bohu jako jedinému zdroji Života je jedinou možnou pravdivou odezvou. Uvědomění si této jednoduché pravdy, která se nám takto podaná jeví jako naprosto logická a snadno pochopitelná je základním stavebním kamenem Boží stavby, tedy Božího lidu. Zasvěcení je tedy vyjádřením pravdy o Bohu a o člověku. Bůh dává vše, co člověk má a čím je, a člověk, vědom si této skutečnosti, odpovídá darováním svého srdce Bohu. Darování srdce je tedy vyjádřením naprostého darování, které nemá význam v prvé řadě jako tupé přijetí pravdy, ve smyslu ty jsi mě stvořil, takže si se mnou můžeš dělat, co chceš. Naprosté

⁵³ MR, s. 53, 54.

⁵⁴ Tamtéž, s. 54.

darování, vyjádřené darováním srdce neboli zasvěcením se, je spíše porozuměním Lásky, která se darovala a tedy přirozeně touží po návratu lásky. Je to tedy úkon vrcholné svobody. Je to vyjádřením svobody Boha, který takto daruje sebe, tedy i svoji svobodu a osvobozuje tím člověka. Takovému vydání se je tedy výsostným projevem Boha, který jediný je svobodný. Tedy Bůh daruje své Srdce a touží po stejném úkonu od člověka. Zasvěcení se Srdci Boha tedy není něco nového, ale spíše nejpřímější a nejjasnější vyjádření základní pravdy, která je podstatou vztahu vůbec, tedy i náboženství:

Jako spravedlivého soudce musíme Boha usmiřovat „za své nesčetné hříchy, chyby a nedbalosti“. Zasvěcením se obětujeme a zasvěcujeme Bohu a stáváme se svatým lidem Božím, vždyť svatost a vytrvalost náleží podle učení sv. Tomáše Aquinského k podstatě zasvěcení. K tomu se musí připojit smír, který úplně vyhlazuje naše hříchy, aby nejsvětější a nejspravedlivější Bůh nezavrhl a nezamítl naši oběť, nýbrž aby ji přijal milostivě.⁵⁵

Svatý otec rozvíjí tuto základní pravdu o aspektu, který je součástí Stvořitelovy lásky, a který je o to viditelnější, o co je člověk neschopnější naplnit odezvu ze své strany. Je nutné podotknout, že je to hřích, který paralyzuje člověka v odpovídání na Boží lásku. Ve chvíli, kdy člověk není schopen, protože je spoután hříchem, naplnit svůj závazek ve vztahu k Bohu, dostává se do značně překerní situace, protože takto uráží samotného Původce všeho. Situace se ale stává řešitelnou, protože láska Boží zjevuje svoje nitro a nabízí člověku odpuštění jako podstatný rys sebe sama. Samozřejmě, že od člověka očekává reakci na nabídnutou pomoc. Touto reakcí má být návrat do vztahu s Bohem s jasným vědomím hloubky milosti, které bylo přijato – tomuto se říká smír. Dále papež ke smíru říká:

Povinnost smíru má celé pokolení lidské, poněvadž podle křesťanskokatolické nauky celé pokolení lidské bylo po bídném pádu Adamově poskvřeno dědičným hříchem, porušeno, podrobno zlé žádostivosti a mělo být na věky zavrženo. Pýcha naší doby to nechce ovšem uznat. Obnovuje starý blud Pelagiův, že dobrota je vrozena lidské přirozenosti, jež vlastní silou spěje k dokonalosti větší a větší. Ale tyto nepravé výmysly lidské pýchy odsuzuje apoštol, připomíná nám, že „jsme už svou přirozeností propadli Božímu hněvu jako ostatní“ (Ef 2, 3). A skutečně, již od počátku lidé poněkud poznávali všeobecnou povinnost smíru, a vedeni přirozeným pudem, snažili se Bohu usmiřovat i obětmi veřejnými.⁵⁶

⁵⁵ MR, s. 54.

⁵⁶ MR, s. 54, 55.

Zde pontifik odhaluje, že Láska Boží je silou života člověka a tedy celého lidského pokolení. Zákon života je zákonem lásky. Není postaven na liteře, ale na Duchu, který je zosobněná Láska. Jestliže není napravena křivda, která byla spáchána ve vztahu, vztah nemůže být obnoven, i kdyby se zúčastněné strany sebe více snažili. Jestliže je zdrojem života právě sám vztah, není možné docílit obnovení života, dokud není obnoven vztah. Vztah je záležitostí lásky, která se daruje sobě navzájem, je participací na vzájemném darování Osob v Nejsvětější Trojici. Může být tedy obnoven jedině tak, že je odčiněna křivda, která byla způsobena lásce, což je možné samozřejmě zase jenom láskou, tedy smírem. Tudíž jakákoliv představa, že může dojít k rozvoji života společenství na základě vlastního úsilí, bez skutků nápravy a smíření s Bohem, je utopistická. Důležitý je poznatek papeže, že „povinnost smíru má celé pokolení lidské“, protože všichni byli stvořeni Bohem a všichni mají účast na Adamově hříchu.

Jestliže je zraněn vztah mezi lidmi, všichni víme, že není úplně snadné nabídnout dostatečné zadostiučinění na smír za spáchané bezpráví. Když je ale učiněno bezpráví ve vztahu mezi člověkem a Bohem, je naprosto nemožné, aby byl člověk schopen sám o sobě nabídnout náhradu, což je dáno konečností člověka a nekonečností Boha. Láska Boží ale i na toto pamatovala a nabídla řešení, které i realizovala, jak vysvětluje papež:

Ale žádná stvořená síla by nebyla s to, aby učinila zadost za lidské zločiny, kdyby Syn Boží nebyl na smír přijal lidskou přirozenost. Řekl to sám božský Spasitel ústy Žalmistovými: „Obětí (krvavých) ani darů jsi nechtěl, ale tělo připravil jsi mi; oběti zápalné a za hříšné nelíbily se tobě. Tu jsem řekl: Tady jsem“ (Žid 10, 5-7). A skutečně. „Byly to však naše nemoci, jež nesl, naše bolesti na sebe vzal, ale domnívali jsme se, že je raněn, ubit od Boha a pokořen“ (Iz 53, 4) a „on sám na svém těle vynesl naše hříchy na dřevo kříže“ (1 Petr 2, 24), „zrušil dlužní úpis, který svědčil proti nám svými předpisy, a nadobro ho zničil tím, že ho přibil na kříž“ (Kol 2, 14), abychom „byli mrtví hříchům a žili spravedlivě“ (1 Petr 2, 24).⁵⁷

Pontifik nám předkládá základní nauku víry ve výkupnou oběť, skrze niž nám byly odpuštěny všechny hříchy. Tato jediná smírná oběť, která byla sto nahradit všechny urážky, kterých se lidstvo dopustilo a dopustí vůči samotnému Původci všeho, má ještě jiný význam, který nám papež vysvětluje:

⁵⁷ MR, s. 55.

Ačkoli tedy plodné vykoupení Kristovo nám „odpustilo všechny hříchy“ (Kol 2, 13), přece božská Moudrost podivuhodně rozhodla, že „na svém těle doplňuji to, co zbývá vytrpět do plné míry Kristových útrap; má z toho prospěch jeho tělo, to je církev“ (Kol 1, 24). Proto můžeme, ano máme k chválám a k smíru, „které Kristus jménem hříšníků přináší Bohu“, připojit své vlastní chvály a svůj vlastní smír. Vždy však si při tom musíme být vědomi, že veškerá hodnota smíru závisí jedině na krvavé oběti Kristově, která se ustavičně obnovuje nekrvavým způsobem na našich oltářích. Jest to „jedna a táž oběť, týž obětující kněz jako na kříži, jen způsob obětování je rozdílný“. Proto se má s touto vznešenou obětí eucharistickou spojovat oběť kněze i oběť ostatních věřících, aby i oni se obětovali „v oběť živou, svatou, a Bohu milou“ (Řím 12, 1).⁵⁸

Abychom porozuměli tomuto spojení mezi smírnou obětí Ježíše Krista, která se „ustavičně obnovuje nekrvavým způsobem na našich oltářích“, musíme nahlédnout dále do textu encykliky, kde čteme: „Mezi věřícími a Kristem jest totiž podivuhodné spojení jako mezi hlavou a ostatními údy těla. Právě tak tajemným obcováním svatých, které vyznáváme ve svém katolickém „Věřím v Boha“, jsou lidé a národové spojeni nejen mezi sebou, nýbrž i s Kristem, který je naše hlava“.⁵⁹ Z uvedeného je již patrnější souvislost mezi smírnou obětí Krista a jeho lidu. Kristus svoji výkupnou obětí smyl hříchy celého světa, a tak mu umožnil, aby měl účast na životě Boha, tedy Nejsvětější Trojice, což my nejlépe vnímáme právě tím, že Pán neučinil spasitelné dílo a odešel „někam“, ale že zůstává se svým lidem a neustále ho oživuje. Je naznačeno, že tato účast na životě Krista, je vlastně účastí na jeho lásce, která se vylévá z jeho Srdce do celého těla. Je snadné porozumět, že základní rozměr, v němž člověk vnímá účast na lásce Boží, je v přijímání odpuštění, které jedině člověka disponuje k tomu, aby měl neustále důvěru v Boží příslib. Zde se nám implicitně objevuje další symbol nejsvětějšího Srdce. Odpouštějící a přijímající láska je oživující silou celého těla, které takto svoji jednotou zjevuje imanentní Trojici, jako neustálé darování se Otce Synu a Syna Otci v Duchu svatém. Věřící se svojí účastí v tomto Těle stávají podobnými tomu, kdo je Hlavou a tedy i oni musí milovat láskou, která jim byla vlita do srdce, a která je spojila s tímto mystickým Tělem. Není tedy možné, aby ti, kteří přináší věčnou oběť na oltář, sami nebyli obětováni spolu s Tím, kterého obětují nekrvavým způsobem. Proto jednota Božího lidu v tomto Těle, tedy v církvi, je tvořena účastí na životě Krista, životě nejsvětější Trojice, což je nekonečný proud lásky, která se daruje. Je nutné dodat, že prakticky se naplňuje toto tajemství jednoty v Kristu žitím Ježíšova

⁵⁸ MR, s. 55.

⁵⁹ MR, s. 56.

nařízení lásky: „Milujte se navzájem, jako jsem já miloval vás“ (J 15, 12) a „Milujte ty, kdo vás nenávidí“ (Lk 6, 27-28). Nejsvětější Srdce jako zdroj této lásky je tedy i místem jednoty Božího lidu a celého stvoření. Můžeme tedy shrnout slovy papeže:

A jako zasvěcení jednotu s Kristem vyznává a posiluje, tak smír tuto jednotu začíná, od vin očišťuje, zdokonaluje ji podílem v utrpení Kristově a dokonává ji obětí za spolubratry. To bylo jistě též úmyslem milosrdného Spasitele, když nám zjevil své Srdce se znaky svého utrpení v plamenech lásky, abychom totiž odmítli nekonečnou zlobu hříchu a žasnouce nad nekonečnou láskou Vykupitelovou, hřích tím více nenáviděli a lásku vroucněji milovali.⁶⁰

Otec zjevuje synovi svoje trápení, v němž syn hraje důležitou roli. Jeho postoje a chování jsou příčinou krvácejícího srdce otce. Otec téměř žebra o slitování, neboť si je vědom toho, že syna čeká krutý trest za jeho jednání. Otec se dává synovi naprosto k dispozici. Zjevuje mu pravdu o sobě a tím zároveň o něm. Záleží na synovi, jak se zachová, jak přijme otcovo volání, jeho výzvu a prosbu o slitování. Je zřejmé, že záleží na tom, jestli syn uvěří svému otci. Jestli vezme vážně jeho slzy, jeho varování, tak musí vzít vážně i pravdu o sobě. On je ten, kdo ubližuje svému otci. Otec nabízí odpuštění, neboť jeho láska ho nutí ztrácet sebe sama, což je jediná možnost pro syna, aby mohl žít. Čím upřímnější je vyznání syna, tím hlubší a důvěrnější je přátelství, které se obnoví mezi ním a otcem. Otec tímto zjevuje hloubku sebe sama, hloubku, která není dána svojí neproniknutelností, ale svojí láskou. Otec je jednoduchý, není složitý, nechce být složitý, stává se naprosto uchopitelným pro syna, zjevuje svůj prostý zájem a střed své osoby. Miluje a touží po lásce.

Pohled na probodnuté srdce Bohočlověka se dotýká především citu adorujícího člověka. Paradoxně se, pohnut zjevením zraněné a nepochopené lásky, slitovává nad tím, kdo má jeho život v rukou, opouští hřích a vrhá se do náruče Spasitele. Prakticky se tedy vrací do církve jako živý úd, aby se stal součástí jediné oběti, jediného smíru a posiluje a dělá pokroky v lásce spolu s celým Tělem. V encyklice Lva XIII. *Annum sacrum* jsme se dočetli, že Kristus není Hlavou a Pánem pouze katolických křesťanů, ale celého lidského rodu.⁶¹ „Když se Pán Ježíš zjevil sv. Markétě Marii, projevil jí velikost své lásky a posteskl si bolestně na množství přetěžkých urážek nevděčných

⁶⁰ MR, s. 57.

⁶¹ Srov. AS, s. 13.

lidí“.⁶² „Tytěž hříchy by přinesly Kristu tutěž smrt, s týmiž úzkostmi a bolestmi, neboť každý hřích svým způsobem obnovuje utrpení Páně, „vždyť on znovu křížuje Božího Syna a vydává ho v posměch“ (Žid 6, 6).⁶³ Trpí-li Kristus trpí ve svém mystickém Těle, pak:

Plným právem žádá Kristus, trpící ještě v svém těle mystickém, abychom se spojili s jeho smírným utrpením. Toho vyžaduje i naše jednota s ním. Neboť když „vy jste Kristovo tělo a každý z vás jeho úd“ (1 Kor 12, 27), je nutno, aby „trpí-li jeden úd, trpí s ním všechny ostatní údy“. (1 Kor 12, 26)⁶⁴

Papež končí svoji encykliku slovy: „Kdo to s vírou a zbožně uváží, musí v horoucí lásce k trpícímu Kristu usmiřovat horlivěji za hříchy své i cizí, rozšiřovat slávu Kristovu a pracovat o věčnou spásu duší“.⁶⁵ Nejsvětější Srdce Ježíšovo nám bylo představeno jako pokladnice lásky Kristovy k lidstvu, které jsou otevřeny těm, kdo ho cítí a skrze ně i všem ostatním. Úcta je pak postavena na dvou základních úkonech. Zasvěcením splácíme Tvůrci lásku láskou a smírem, kterým napravujeme urážky a bezpráví, kterých se nejsvětějšímu Srdci dostalo, když je tato láska přehlížena a je na ní zapomínáno. Těmto úkonům zbožnosti byl dán žádoucí lesk potvrzením svatého otce, který nařídil: „Proto ustanovujeme a nařizujeme, aby po všechna léta o svátku nejsvětějšího Srdce Ježíšova ve všech chrámech na světě se konávala smírná modlitba, kterou připojujeme k encyklice, modlitba k našemu nejmilejšímu Vykupiteli, abychom jí usmiřovali jeho božské Srdce za své viny a znovu prohlásili práva Ježíše Krista, nejvyššího Krále a nejdražšího Pána“.⁶⁶ Je nám též připomenuta nauka církve, která v sobě již obsahuje předložené poklady, takže se nejedná o něco neznámého a nového, co by Kristus zjevil své církvi až teď, ale o přítomnost zachraňující pomoci vzkříšeného Krista, který byl vždy se svou církví, a vždy jí spěchal na pomoc s novou milostí, která je vždy plodem jeho lásky, jejímž symbolem je právě jeho nejsvětější Srdce. „On jí posílá léky podle dob a podle poměrů“. Tedy v nové síle milosti je předkládána a prohlubována cesta ke stálým a pevným pravdám křesťanské víry, mezi nimiž je poukázáno především na vykupitelské dílo Krista. Jeho přijetí lidské přirozenosti na smír za hříchy celého světa je základem, v němž získává význam a hodnotu všechno další jednání jeho následovníků. Je otevřeno tajemství Kristova mystického Těla, v němž dochází k podivuhodnému

⁶² MR, s. 57.

⁶³ MR, s. 58.

⁶⁴ MR, s. 58.

⁶⁵ MR, s. 59.

⁶⁶ MR, s. 60.

spojení mezi Hlavou a ostatními údy. Toto spojení je pak podkladem pro význam smíru, v němž je činěno zadostiučinění ne jenom za živé údy, ale i za ty, které jsou příčinou bolesti a strádání celého Těla, čímž mohou být znovu oživeny a přivedeny k jednotě s Hlavou.

2.3 Pius XII.: Encyklika *Haurietis aquas* o úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu

Přístupme nyní ke studiu třetí encykliky, kterou daroval církvi a světu papež Pius XII. a která je vyvrcholením nauky o nejsvětějším Srdci Ježíšovu. Shromažďuje všechny poznatky a zkušenosti nejenom předchůdců na Petrově Stolci, ale i ostatních církevních otců, kterým bylo zásadním způsobem zjeveno tajemství zmíněné zbožnosti. Dokonale začleňuje nejsvětější Srdce do kontextu Písma svatého a tradice církve, čímž jí činí snadno uchopitelnou a zároveň ochráněnou před útoky těch, kdo nepřijali pravdu.

2.3.1 Úvod encykliky *Haurietis aquas*

V úvodu své encykliky svatý otec Pius XII. předkládá základní souvislosti objasňující podstatu úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. V proroctvích Starého zákona, která se týkají mesiánského království, se hovoří o čerpání vody ze zdrojů Vykupitelových. Též zázračné vytrysknutí vody ze skály poté, co do ní Mojžíš udeřil, je viditelným odkazem na tato proroctví. Nevíme, jakým způsobem si lidé, žijící před narozením Spasitele, vysvětlovali prorocká slova o zdrojích živé vody, ale víme z evangelií, že Ježíš, stojící v chrámě, hlasitě zvolal: „Jestliže kdo žízní, ať přijde ke mně a pije! Kdo věří ve mne, `proud živé vody poplyne z jeho nitra`, jak praví Písmo“. To řekl o Duchu, jež měli přijmout ti, kteří v něj uvěřili“ (Jan 7, 37). Pro posluchače Ježíšovy bylo tedy velice snadné, aby vztahovali daná slova právě na předpovědi proroků. Autor evangelia též objasňuje smysl Kristových slov, tedy i smysl starozákonních proroctví, nitra, středu, zdroje Starého Zákona. Zdrojem živých vod je Ježíš z Nazareta a živými vodami je Duch svatý. Přijít k Ježíši znamená v Něho uvěřit. Těm pak, kdo v Něho uvěří, je vlévána do srdce Boží láska skrze Ducha svatého. Spojení mezi Božskou láskou a Duchem svatým je následující: „Božská láska má svůj první původ v Duchu svatém, který je zosobněná láska Otce a Syna v lůně Nejsvětější Trojice“. Duch svatý je tedy láska sama a „Písma svatá zdůrazňují těsnou souvislost mezi božskou láskou, která má

vzplanout v srdcích křesťanských, a Duchem svatým. To ukazuje nám všem, ctihodní bratří, co nejjasněji vnitřní podstatu úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíše Krista“.⁶⁷

Jako prorok odkazoval na pramen živé vody, kterou budou lidé čerpat ze zdrojů Vykupitelových, tak Ježíš odkazuje na sebe a později přímo na své Srdce. Ti pak, kteří prokazují úctu nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, dosvědčují množstvím milostí, které obdrželi, že toto Srdce je skutečným naplněním slova Božího, které zaznělo jak z úst proroků Starého i Nového Zákona, tak především z úst samotného Krista, jak je zaznamenal evangelista.

Nelze vypočítat všechny dary milosti, které úcta prokazovaná božskému Srdci Ježíšovu vlévá do duší věřících. Očišťuje je, osvěžuje nebeskou útěchou a podněcuje ke všem ctnostem. „Každý dobrý úděl a každý dokonalý dar je shůry, sestupuje od Otce světél.“ Podle tohoto moudrého slova apoštola Jakuba (1, 17) vidíme v této pobožnosti, která se všude na zemi čím dál tím vroucněji šíří, převzácný dar Boží. Vtělené Slovo, náš božský Spasitel, jediný Prostředník milosti a pravdy mezi nebeským Otcem a lidským pokolením, jej poskytl své tajemné Nevěště Církvi v posledních stoletích, kdy jí bylo překonat nescíslné obtíže a vytrpět neslýchané násilí. Skrze tento nedocenitelný dar může Církev svému Zakladateli projevovat vroucnější lásku a nedostižným způsobem plnit přání, které Ježíš Kristus sám vyslovil...⁶⁸

Jaké přání máme plnit? Které přání Kristus vyslovil? Pontifik odpovídá, že přáním Krista je, aby všichni ti, kteří žízní přišli a pili. Přáním Krista je, abychom přijali Boží dar, neboť: „Každý dobrý úděl a každý dokonalý dar je shůry, sestupuje od Otce světél“ (Jak 1, 17). Znovu je zmíněna souvislost daru Božího, který sestupuje z nebe a nescíslnými obtížemi a násilím, kterými církev prochází. Dalo by se říci, že každá doba má specifické nástrahy a pokušení, které mají za cíl strhnout lidské pokolení od víry v jediného Boha ve třech Osobách a též přiměřené dary, které Pán, jako Nejvyšší Pastýř, sesílá, aby kompenzoval a potíral daná nebezpečí. Po Božím lidu pak vyžaduje, aby rozlišoval časy a dobu a nabízenou pomoc neodmítal. Přijetí dané pomoci je nadějí a záchranou lidského pokolení, odmítnutí pak kolapsem, který většinou postihl společenství lidí na všech rovinách existence. Je tím vlastně vykreslen téměř standardní postup Božího jednání. Člověk se odklání od Jediného Boha, čímž propadá do zmatku a víru svých vlastních vášní a žádostí, kterými je natolik zaslepen, že čím dál, tím více ztrácí obraz svého Boha, tedy i původní podobu sebe sama. Pak snadno podléhá

⁶⁷ HA, s. 19.

⁶⁸ HA, s. 18.

nástrahám zla, které se okamžitě chápe moci a vede lidstvo k nemilosrdnému holokaustu. Bůh, jako láskyplný otec, posílá posly, kteří upozorňují na nebezpečství, kterým se člověk svým odpadem dává k dispozici a též předkládá skrze své mluvčí na zemi řešení. Nabídnutá pomoc je vždy podmíněna vírou a přijetím. Tento proces Božího jednání s člověkem je naplněn v Jeho Synu, který je naplněním všeho. Boží Syn pláče nad Jeruzalémem, nad Božími dětmi, které odmítají nabídnutou pomoc a nad hrůzostrašnou vizí masakru, který židovskému národu připraví římská legie záhy po Jeho smrti a vzkříšení. Ti, kteří přijali nabídnutou záchranu a napili se z poháru Božího milosrdenství, vstoupili do života Boha a stali se jeho součástí, stali se údy jeho mystického Těla. V Něm jsou zachráněni, neboť jsou plni naděje v život věčný. Spolu s Kristem pak prožívají pády a vzestupy lidstva. Spolu s ním se dávají znovu a znovu jako smírná oběť za hříchy světa a splácejí tak za urážky těch, kteří odmítají Boží pomoc, jeho lásku. Svou poslušností získávají milosrdenství nejenom pro sebe, ale pro všechny. „Pouze silou lásky je možno dosáhnout toho, aby se lidské srdce dokonale podrobilo vládě Nejvyššího, poněvadž nutkavost naší lásky tak lne k božské vůli, že je s ní téměř jedno podle slov: “Kdo se oddá Pánu, je s ním jeden duch” (1 Kor 6, 17).⁶⁹ Poté, co jsme nastínili obsah úvodu encykliky, nahlédněme nyní do dokumentu, kterým papež otevřel a vyjádřil podstatu úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu.

2.3.2 *Obhajoba úcty k nejsvětějšímu Srdci proti útokům zevnitř církve*

Pokusme se, jako u rozboru předešlých encyklik, nalézt v textu pontifika jeho vlastní vyjádření k situaci, ve které se nacházela církev v době napsání dokumentu:

Církev si úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu vždycky velmi vážila a váží. Usiluje o to, aby jí všude přivedla k rozkvětu a co nejvíce rozšířila mezi křesťanskými národy. Proto se snaží ze všech sil ji chránit před bludnými naukami tak zvaného naturalismu a sentimentalismu. Přece však je třeba velmi litovat, že tato vzácná pobožnost v minulých dobách ani dnes nenachází náležitou vážnost a ocenění u mnohých křesťanů, a to ani u takových, kteří se vydávají za horlivé katolíky a usilují o svatost. „*Kdybys znala dar Boží*” (Jan 4,10)! Těmito slovy, ctihodní bratří, My, kteří jsme byli tajemným úradkem Božím vyvoleni za strážce a správce posvátného pokladu víry a zbožnosti, svěřeného božským Vykupitelem své Církvi, napomínáme u vědomí své povinnosti všechny ty, kteří jsou sice našimi syny, ale přece se řídí předsudky. Ačkoliv úcta k nejsvětějšímu

⁶⁹ HA, s. 19.

Srdci Ježíšovu zvítězila jak nad bludy, tak nad lidskou nedbalostí, a pronikla jeho tajemné Tělo, oni někdy zacházejí tak daleko, že tuto pobožnost podceňují, ano pokládají ji takřka za škodlivou, mají-li prý v dnešní době čelit naléhavějším duchovním potřebám Církve a lidstva. Nechybějí ani takové osoby, které původní podstatu této úcty zaměňují za četné zvláštní způsoby pobožností, kterých si Církev váží a jež doporučí, avšak nepřikazuje. Ony stavějí tuto úctu na roveň s nimi, a proto ji považují za něco vedlejšího, takže ji každý může konat úplně podle svého zalíbení. Jsou i takoví lidé, kteří dokazují, že tato pobožnost překáží, že neprospívá nebo jen velmi málo prospívá těm, kdo v království Božím zápasí a své síly, peníze a čas věnují tomu, aby hájili, podávali a šířili katolické pravdy, aby učili křesťanským sociálním zásadám a podporovali službu Boží a ta díla, která v dnešní době mají za důležitější. Konečně najdou se i katolíci, kteří tuto úctu vůbec nepokládají za mocnou oporu při obnově a při správném vytváření křesťanských mravů jak v soukromém životě jednotlivcově, tak ani při rodinném soužití. Naopak, hledí na ni spíše jako na pobožnost živenou smysly, nikoli duchem a duší. Právě proto se domnívají, že je vhodnější pro ženy, a vidí v ní něco, co málo vyhovuje vzdělaným lidem. Mimo to někteří jsou si vědomi, že úcta k Srdci Ježíšovu vyžaduje pokání, smíru a jiných ctností, které oni nazývají „trpnými“, poněvadž prý nevydávají zřejmé plody. Proto tuto nepovažují za schopnou, aby v dnešní době znovu roznítla náboženský život. Tento život podle jejich mínění musí víc usilovat o přímou vnější činnost, o vítězství katolické víry a o účinnou záchranu křesťanských mravů. Tito, jak všichni vědí, dnes snadno podléhají bludným výkladům těch, kteří ke každému způsobu uctívání Boha zaujmají týž postoj. V svém smýšlení a jednání odstranili totiž rozdíl mezi pravým a nepravým a jsou také, bohužel, nakaženi zásadami bezbožeckého materialismu a tak zvaného laicismu.⁷⁰

Vyjádření papeže k základním nedostatkům a deformacím přijímání úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu směřuje především do nitra církve. Pobožnost je napadána různými způsoby ze strany samotných křesťanů. Je popsáno množství argumentů, kterými jsou zaslepeni ti, kteří neporozuměli hloubce a důležitosti zmíněné úcty a ochuzují tak sebe a celé společenství církve o nezbytné milosti, které nejsvětější Srdce Ježíšovo nabízí. Svatý otec připomíná své předchůdce, kteří úctu k nejsvětějšímu Srdci schválili a vřele doporučili, jako zrcadlo pro ty, kteří se jí snaží přinejmenším umenšit, a kteří takto mohou spatřit, že se odchýlili od postoje církve. Přímo uvádí Lva XIII., z jehož encykliky *Annum sacrum* cituje: „Ta mocná zla, která již delší dobu tajně působí, naléhavě vyžadují, aby byla hledána pomoc proti nim u Toho, jehož silou by mohla být rozptýlena. Kdo jiný však by to mohl být, ne-li Ježíš Kristus, jednorozený Syn Boží? ‚Neboť není jiného jména pod nebem daného lidem, v němž bychom mohli

⁷⁰ HA, s. 19 - 20.

býti spasení“ (Sk 4, 12).⁷¹ Z encykliky Pia XI. *Miserentissimus Redemptor* připomíná výrok: „Zdaž není v této formě úcty obsažen souhrn celého náboženství a směrnice dokonalosti? Vždyť ona snadno vede náš rozum, abychom hluboce poznali Krista, a dovede účinně vznítit srdce, abychom čím dál tím vroucněji milovali a tím lépe následovali božského Spasitele.“⁷² K vyjádření magisteria církve svatý otec přidává ještě jeden neochvějný argument, potvrzující sílu a význam úcty k nejsvětějšímu Srdci, a to jsou plody, kterých za jeho pontifikátu ještě přibylo. „Byla šťastně započata rozmanitá díla, která tuto úctu ožíví, neboť jsou nejvýš přizpůsobena potřebám dnešní doby. Míníme sdružení pro podporu duchovního vzdělání, náboženství a dobročinnosti; spisy k vysvětlení souvztažných dějin, asketiky a mystiky; zbožná smírná díla, a zejména svědectví vroucí zbožnosti, jež vydával Apoštolát modlitby. Je především zásluhou jejich podnikavosti a úsilí, že rodiny, podniky, společnosti, koleje, ano i některé národy byly zasvěceny nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“.⁷³

Papež jasně nastínil důvody, které ho vedli k tomu, aby předložil „základní věty z Písma sv., z nauky sv. Otců a Božích učitelů, o něž se jako o pevné základy opírá úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu“. Takto pontifik zamýšlí vysvětlit ve světle Písma svatého základy, na nichž spočívá úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, neboť je přesvědčen, že „můžeme správně a úplně ocenit nevýslovnou vznešenost a nevyčerpatelné bohatství nebeských darů této úcty jen tehdy, když ve světle pravdy zjevené Bohem přesně poznáme původní a vnitřní podstatu této pobožnosti“.⁷⁴

2.3.3 *Předmět a podstata úcty k Srdci Páně*

Ve zkratce si tedy nastíníme jednotlivé úvahy svatého otce. Naším cílem nebude podrobně rozebírat jednotlivé argumenty, protože se jimi budeme zabývat v dalším. Pouze vytvoříme posloupnost a strukturu jednotlivých myšlenkových kroků pontifika, abychom se jednodušeji orientovali v podrobnějším výkladu. Encyklika je rozdělena do pěti kapitol, v nichž autor sdružuje jednotlivé pohledy. Budeme se držet tohoto rozdělení, aby byla nastíněna struktura dokumentu, který je obsahově velice bohatý.

⁷¹ Srov. HA, s. 21.

⁷² Srov. HA, s. 21.

⁷³ HA, s. 22.

⁷⁴ HA, s. 22.

I. Je dvojí důvod úcty klanění, kterou prokazuje církev nejsvětějšímu Srdci Spasitele. První důvod je daný hypostatickým spojením lidské přirozenosti Pána Ježíše s osobou věčného Slova. Srdci, jako nejvyšnějšímu orgánu lidské přirozenosti, tedy náleží stejná úcta, jako je prokazována vtělenému Synu Božím. Druhý důvod je v tom, že Srdce Ježíšovo je symbolem jeho nesmírné lásky k lidskému pokolení, která nás vyzývá, abychom ji opětovali. I když ve Starém zákoně není výslovně použit termín srdce jako vyjádření Božské lásky, lze tuto lásku pozorovat ve všem Božím jednání, které je vlastně zásadní inspirací a tématem svatopisců. Jelikož Starý zákon poukazuje na Krista a také jej předobrazuje, stává se též zjevením Boží lásky, která došla naplnění ve vtělení Božího Syna, a tedy i ve zjevení jeho Srdce. Papež ukazuje na jednotlivých citátech starozákonních knih, že posledním důvodem poslušnosti Izraelského národa k Bohu nebyl strach z trestajícího, rozhněvaného Hospodina, ale láska povinná Bohu. Vždyť první Boží přikázání je vlastně nařízením lásky, budeš milovat Boha celým svým srdcem. „Tato láska Boží se podobá lásce milujícího otce, který se slitovává nad svým dítětem, nebo lásce snoubence, jehož čest byla urážena. Jde o lásku, kterou nelze umenšit či ochladit ani podlostí zrádců ani nelidskými zločiny. Trestá je sice, jak náleží, ale jen proto, aby nevděčné syny, odcizenou nevěrnou snoubenku, přivedla k smíru. Nechce je odrazit ani opustit, touží jen je očistit a uvolněná pouta lásky znova upevnit“.⁷⁵ Obraz Boha jako milujícího Otce, nebo Snoubence vyvoleného národa, papež odhaluje v úryvcích knih Mojžíšových, Ozeáša, Izajáše a Písni písní. Snad by bylo vhodné uvést jeden citát z knihy proroka Jeremiáše, v níž pontifik vidí, že zaslíbení, které Pán naplnil ve svém Synu, je plodem slitovné a věčné lásky Boží:

Láskou věčnou miloval jsem tě, proto ve svém slitování jsem tě k sobě přitáhl ... Aj, přijdou dni, praví Hospodin, kdy učiním s domem Izraelovým a s domem Judovým smlouvu novou... Tato bude smlouva, kterou učiním s domem Izraelovým po těch dnech, dí Hospodin: Já vložím svůj zákon do jejich srdce a napíši jej do jejich duše. A budu jim Bohem, a oni budou mu lidem... Neboť jejich provinění jim odpustím a na jejich hříchy už nevzpomenu (Jer 31, 3. 31. 33n).⁷⁶

II. Jak bylo naznačeno v úvodu první kapitoly, tak důvodem úcty církve k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu je hypostatické spojení lidské přirozenosti Ježíše Krista s osobou věčného Slova, čímž se lidská přirozenost, a tedy i srdce, stává součástí Božího Syna. A druhým důvodem je úcta k Srdci Ježíše jako znamení, které symbolizuje jeho

⁷⁵ HA, s. 25.

⁷⁶ HA, s. 26.

nekonečnou lásku. Hříchem byl narušen vztah mezi Bohem a člověkem. Nová smlouva, která byla uskutečněna zásahem vtěleného Slova, se mnohem méně, než stará úmluva, opírá o otrocký poměr a bázeň. Nový vztah mezi Otcem a jeho dětmi, se zakládá na přátelském poměru udržovaném milostí, která se vylévá skrze Ježíše Krista, jak dosvědčuje evangelista Jan. Je to právě Jan, který dlel při poslední večeři na Srdci Ježíšově, a tak je nám odhalen zdroj nekonečné lásky Ježíše Krista. Tedy nazíráním Kristovy lásky poznáme hloubku této lásky a dosáhneme tak plné míry Božích darů. Vykoupení je v první řadě tajemstvím lásky Ježíše k Otci, který podává zadostiučinění snášením utrpení a tajemstvím milosrdné lásky Nejsvětější Trojice a božského Vykupitele ke všem lidem. Kristus touto zásluhou obnovil vztah přátelství mezi Bohem a člověkem. Pro pochopení hloubky lásky vtěleného Slova je potřeba si všimnout, že jeho láska nebyla pouze duchovní, jako je to u Boha, ale též lidská, lidský cit. „V lidské přirozenosti, již si věčné Slovo přivlastnilo, nechybělo nic“.

Proto naprosto nelze pochybovat o tom, že Ježíš Kristus obdržel pravé tělo, vybavené všemi cítěními, které jsou takovému tělu vlastní a mezi nimiž má láska přednost přede všemi ostatními. Rovněž nemůže být pochybnosti ani o tom, že Ježíš Kristus měl tělesné srdce, podobné našemu srdci, i pokud jde o citové stavy. Neboť bez tohoto důležitého tělesného ústrojí se lidský život nemůže obejít. Proto se Srdce Ježíše Krista, hypostaticky (podstatně) spojené a osobou Slova, zřejmě zachvívalo také láskou a ostatními citovými vzněty. Tyto cítění dokonale souhlasily a se shodovaly jak s nekonečnou láskou samou, již má Syn společně s Otcem a s Duchem Svatým, tak i s lidskou vůlí proniknutou božskou láskou, takže v této trojí lásce nebylo nikdy nic odporujícího ani nesouladného.⁷⁷

Papež ukazuje, že nauka katolické víry ve shodě s Písmem a svědectvím svatých Otců zdůrazňují, že „Ježíš Kristus přijal dokonalou lidskou přirozenost s naším křehkým smrtelným tělem proto, aby osvědčil starost o naši věčnou spásu a aby nám přesvědčivě a naprosto citelně zjevil a ukázal svou nekonečnou lásku“.⁷⁸ Pontifik uvádí několik citátů církevních otců, ze kterých je zřejmé, že „Ježíš Kristus, aby zajistil naši spásu, zakoušel smyslová hnutí a citové vzněty“. I když se evangelisté nezmiňují o Srdci našeho Vykupitele jako o symbolu Boží nekonečné lásky, je zřejmé z předchozího, že ve vtěleném Božím Synu se nachází láska božská i lidská. Svatopisci popisují božskou lásku Ježíše Krista a smyslová vzrušení, která jsou s ní spojena, jako touha,

⁷⁷ HA, s. 29.

⁷⁸ HA, s. 30.

radost, starost, bázeň a hněv, v jeho chování a slovech. Papež tudíž vyjmenovává tři lásky, které jsou patrné v Ježíšově Srdci, a kterým je toto srdce právem symbolem:

Je předně symbol božské lásky, kterou má spolu s Otcem a s Duchem Svatým a která je nám zjevována pouze v něm jakožto ve vtěleném Slově jeho smrtelným a křehkým lidským tělem. Neboť „v něm přebývá veškerá plnost božství v lidském příbytku.“ Jeho Srdce je dále symbolem planoucí lásky, která je vлита do jeho duše a obohacuje lidskou vůli Kristovu. Její úkony jsou osvěcovány a provázeny dvojím dokonalým věděním: blaženým patřením a vlitým poznáním. Konečně - a to přirozeně a přímo – je toto Srdce také symbolem smyslových hnutí.⁷⁹

Papež předkládá jakýsi žebřík, po němž mají křesťané kráčet až k objetí Boha, našeho Vykupitele. Vysvětluje z citátu svatého Pavla, že úkolem člověka je pochopit a spatřit, tedy zakusit hloubku Kristovy lásky, která je zdrojem věčného života. Proto se Boží Syn stává člověkem, bere na sebe lidskou přirozenost, přirozenost člověka s jeho rozumem, vůli a všemi smyslovými pochody. My můžeme v jeho jednání a slovech nazírat jeho Srdce a v něm hloubku Boží lásky, která nás přetváří do podoby Krista.

Ježíšovo Srdce na zemi zrcadlilo lidská a božská hnutí, jak o tom svědčí evangelia. Skrze poznání těchto hnutí můžeme lépe poznat Ježíšovo Srdce, které bylo vedeno láskou v dokonalé shodě. V jeho Srdci došlo k souladu božské lásky s láskou, která obohacuje jeho lidskou vůli a s jeho lidským citem. Tato trojí láska byla hybnou silou všeho jeho jednání a slov. Ať už uzdravoval nemocné nebo činil zázraky pro oživení víry nebo na dlouhých cestách zvěstoval Boží království, vždy byl veden láskou, která byla zvláště zjevna v jeho důvěrném vztahu k Nebeskému Otcí, s nímž přebýval v dlouhých nočních modlitbách. Láska byla předmětem i jeho kázání, kdy se v mnoha podobenstvích snažil vyjevit svým posluchačům hloubku Božího milosrdenství. Každé jeho slovo bylo zjevením lásky k jeho Otcí a k lidem. Proto se dá říci, že všechno, co Ježíš daroval člověku, bylo plodem nekonečné lásky, která má svůj symbol právě v jeho Srdci. Svatý otec zdůrazňuje zejména dar eucharistie, kněžství a Matky Boží, která dala věčnému Slovu tělo. Nejvyšší a nejzřetelnější zjevení Boží lásky, která naplňuje Kristovo Srdce, je však na kříži. Láska ho vedla až naprostému sebezničení, kde zjevuje podstatu sebe sama, ztrácí se, aby druhý byl. Boží Syn umírá, abychom my byli, on se stává člověkem, abychom se stali Bohem. Lidské Srdce Ježíše Krista tedy může být symbolem nesmírné lásky Boží, právě a jedině pro podstatné spojení věčného

⁷⁹ HA, s. 31, 32.

Slova s lidskou přirozeností. O spojení Kristova Srdce a církve, jeho nevěsty, pontifik píše:

Trpěl z lásky k Církvi, která měla být s ním jako nevěsta spojena. Ze zraněného Srdce Vykupitelova se tedy zrodila Církev, zprostředkovatelka jeho Krve, a z téhož Srdce vyprýštila hojně svátostná milost. Z ní čerpají děti Církve nadpřirozený život. V posvátné liturgii čteme: „Z rány Srdce se zrodila Církev, která je spojena s Kristem... který ze svého Srdce vylévá milosti.“ O významu tohoto symbolu, který byl znám i dávným církevním Otcům a církevním spisovatelům, píše sv. Tomáš: „Z boku Kristova vytryskla voda k omývání, Krev však k vykoupení. A proto Krev náleží k svátosti Eucharistie, voda k svátosti křtu. Křest však má svou očištnou sílu z Krve Kristovy.“ Co je napsáno o boku Kristově, zraněném vojínem, je pravda i o Srdci, které bylo též zasaženo kopím.⁸⁰

Láska přiměla Božího Syna, aby se stal člověkem a vzal na sebe jeho hříchy. Byl to člověk zotročený hříchem, kdo probodl jeho Srdce, z něhož vytryskla krev a voda. Dalo by se říci, že pro lásku Boha byl přijat člověk v Ježíši Kristu a stal se Jeho součástí. Tudíž krev, která vytryskla z Kristova probodeného Těla, je vtělením lásky, která se stává životodárnou tekutinou, která se dává jako dar v oběť a zároveň jako životodárný pokrm pro žíznící po spáse. Rána v Srdci Ježíšově je symbolem svobodného rozhodnutí lásky, kterou nás Ježíš miluje, a kterou nám na Kalvárii daroval. Tedy ze Srdce se zrodila církev, v níž toto Srdce neustále bije a rozděluje dary milosti ve svátostech a v charismatech, skrze něž církev neustále obnovuje a oživuje:

Když náš Spasitel s tělem zářícím leskem věčné slávy vystoupil na nebesa a usedl na pravici Otcově, nepřestal ve vroucí lásce, jíž také nyní plane jeho Srdce, býti se svou nevěstou Církví. Vždyť mu na ruku, na nohu a v boku září jizvy, které připomínají jeho trojnásobné vítězství nad ďáblem, nad hříchem a nad smrtí. Rovněž v svém Srdci jako ve vzácné pokladnici ukrývá nesmírné poklady zásluh; a tyto plody téhož trojího vítězství štědře uděluje vykoupenému lidskému pokolení. Tuto útěšnou pravdu dosvědčuje apoštol národů (Ef 4, 8 nn) slovy: „Vystoupil do výše, odvedl zajatce, dal lidu dary... Ten, jenž sestoupil, je týž, jenž také vystoupil nad všechna nebesa, aby naplnil všechno.“⁸¹

Pán Ježíš slíbil učedníkům, že jim pošle Ducha svatého (Jan 14, 16), který na letnici sestoupil a vлил do srdcí těch, kdo ho očekávali ve večeřadle „plnost božské lásky a také

⁸⁰ HA, s. 36.

⁸¹ HA, s. 36.

ostatních nebeských darů milosti. Papež vysvětluje, že „tato božská láska je vzácným darem Srdce Kristova a jeho Ducha“.⁸² Byla to právě láska proudící ze Srdce Ježíšova, která vyzbrojila statečné členy církve k odvážnému boji proti zlu a hříchu. Zdrojem síly údů církve je tedy „božská láska, jež působením Ducha svatého proudí ze Srdce vtěleného Slova“. Vytrvalost ve víře je tudíž podmíněna setrváním v lásce Kristově, která je silou Mystického Těla, církve, která je touto silou nepřemožitelná a věčná.

Ač toto Srdce již není podrobena změnám pozemského života, přece žije a tluče. Je nerozlučně spojeno s Osobou věčného Slova a v ní a skrze ni s jeho božskou vůlí. Srdce Kristovo překypuje láskou božskou i lidskou a je nesmírně bohaté na všechny poklady milosti, které náš Vykupitel získal životem, utrpením a smrtí. Proto je toto Srdce skutečně zdrojem věčné lásky, již jeho Duch vlévá do všech údů jeho tajemného Těla.⁸³

Pohled na Ježíšovo Srdce nám umožňuje nazírat v božské Osobě věčného Slova božskou i lidskou přirozenost. Tím pádem nazíráme nejenom symbol, ale samou podstatu tajemství našeho vykoupení. Spatřujeme Boha v člověku a člověka v Bohu. Člověka, který byl skrze Krista vtáhnut do horoucí lásky Boží, která je jedinou silou schopnou postavit se hrůze hříchu a svodům žádostí a ambicí těla a světa. V tomto Srdci je snadné pochopit, že láska vedla Boha, aby dal sám sebe k záchraně člověka. Jsme voláni do středu veškerého vědění, které je v Bohu.

III. Ve světle evangelia svatý otec ukázal, že podstata úcty záleží v tom, že „uctíváme božskou i lidskou lásku vtěleného Slova a také tu lásku, již věčný Otec a Duch Svatý milují hříšné lidstvo. Láska Nejsvětější Trojice, která se vlila do lidské vůle a božského srdce Pána Ježíše, ho tedy vedla k tomu, aby prolil svoji Krev a vykoupil člověka. Tato láska byla vždy ctěna věřícími, ale všeobecná úcta k ní byla rozšířena, až se sám Vykupitel zjevil vyvoleným osobám a skrze ně ji pak rozšířil. „Skrze viditelné rány Těla a Srdce Ježíše Krista nám byla zjevena neviditelná rána lásky“.⁸⁴

Tyto rány vždy přitahovaly věřící, aby v nich uctívali lásku Boží, která je zraňována hříchem. Význam smyslů a citů pro zbožnost je odhalena v setkání sv. Tomáše se vzkříšeným Kristem. Protože křesťanské náboženství je náboženstvím lásky⁸⁵ a srdce

⁸² HA, s. 37.

⁸³ HA, s. 38.

⁸⁴ Srov. Ha, s. 39.

⁸⁵ Srov. HA, s. 40.

je všeobecně vnímáno jako symbol lásky, bylo probodené Srdce Krista vždy předmětem úcty a nazírání těch, kteří spatřili ve vtělení Boha zjevení nekonečné spásné lásky Boží. Svátý otec vyjmenovává nejvýznamnější představitele a průkopníky úcty k Srdci Ježíšovu, mezi nimiž má první místo Markéta Marie Alacoque, skrze jejíž vize byla úcta k nejsvětějšímu Srdci rozšířena mezi věřící. Též papež vyjmenovává jednotlivé časové úseky, v nichž se církev vyjadřovala k dané pobožnosti a oficiálně ji podporovala a ustanovila jednotlivými schváleními, což bylo příčinou, že „se rozšířila úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu do celého světa jako bystřina přetékající břehy, a odstranila na cestě všechny překážky.“⁸⁶ Svátý otec vyvrací obvinění úcty z materialismu, sentimentalismu a též tvrzení, že skrze smyslovou lásku nelze dospět k vnitřní božské lásce, což by zadržovalo duše na cestě k této ctnosti:

Od hmotného předmětu - od Srdce Ježíše Krista - a od jeho přirozeného významu smíme a musíme postoupit křesťanskou vírou nejen k nazírání jeho citové lásky, nýbrž ještě výše k nazírání a uctívání jeho vznešené vlité lásky, a konečně v blahodárném vzletu k nazírání a uctívání božské lásky vtěleného Slova. Vírou totiž ve spojení lidské a božské přirozenosti v osobě Kristově postřehujeme těsné vztahy mezi citovou láskou tělesného Srdce Ježíšova a jeho dvojí duchovní láskou božskou a lidskou. O těchto dvou druhích lásky nelze říci, že v nejsvětější osobě božského Vykupitele pouze existují vedle sebe. Ony jsou také navzájem spojeny přirozeným svazkem, poněvadž lidská a citová láska je podřízena lásce božské a ji napodobují.⁸⁷

Bůh je láska a zjevuje se tedy člověku jako láska. On je ten, který oplácí zlo láskou a je věrný. Bůh dává všechno. Přibližuje se k člověku, který je odsouzen pro svůj hřích k smrti, a nabízí mu záchranu. Člověk nabídnutou pomoc odmítá,⁸⁸ až na pár omilostněných duší. Láska ale není vyčerpána, dává sama sebe a svojí vlastní krví zalévá vyprahlou poušť našeho lidství a svojí milostí dává vyrůst novému životu. Nabízí všem, aby se účastnili tohoto plánu záchranu lidstva milostí a stali se živými oběťmi, které spolu s ním nesou na svých bedrech tíhu hříchu světa.⁸⁹ V Srdci Ježíšově se klaníme symbolu této „šílené“ lásky, kterou nic nezastaví, která místo hledání satisfakce za svoje rány, krví z těchto ran zalévá ty, kteří jí je učinili. Zároveň se klaníme stopě

⁸⁶ HA, s.41.

⁸⁷ HA, s.43.

⁸⁸ Srov. PIUS XII.: Encyklika *Mystici corporis* o tajemném těle Ježíše Krista (29. 6. 1943). In: KUDRNOVSKÝ, A.: *Křesťanství a církev*. Praha: V. Kotrba, 1947, s. 16.

⁸⁹ Srov. PIUS XII.: Encyklika *Mystici corporis* o tajemném těle Ježíše Krista (29. 6. 1943). In: KUDRNOVSKÝ, A.: *Křesťanství a církev*. Praha: V. Kotrba, 1947, s. 15.

Boží lásky, protože právě vlastnosti lásky jsou vepsány do inkarnace věčného Slova a přijetí lidského srdce. Symbol, který se stal tím, koho představuje.⁹⁰ Bůh daroval člověku své Srdce. Kdo by to popřel, odmítá základní pilíř křesťanského náboženství. Tedy „když uctíváme nejsvětější Srdce Ježíšovo, ctíme vlastně lásku, jíž nás Bůh skrze Ježíše miloval, a zároveň osvědčujeme svou lásku k Bohu a k ostatním lidem. Jinými slovy, tato úcta se vztahuje na lásku Boží k nám, na samého Boha, jemuž se máme klanět a děkovat, jehož máme následovat. A naším cílem přece jest, abychom lásku, která nás spojuje s Bohem a s lidmi, co nejvíce zdokonalili, a to tak, že čím dál tím horlivěji plníme nové přikázání“.⁹¹

IV. Úcta k nejsvětějšímu Srdci má nejvyšší hodnotu v křesťanském náboženství, protože „jde o sebeodevzdání Bohu, které mocně napomáhá k dosažení křesťanské dokonalosti“. Tím je naplněno první Boží přikázání, které vybízí člověka, aby ho miloval a odevzdal mu všechno, co je a co má. Když člověk uctívá lásku Boží v symbolu probodeného Srdce, má naprostou jistotu, že jeho vztah k Bohu není pouze jeho osobní prospěch, ale odpověď lásky na Lásku, což je jediná odpověď, kterou láska očekává a po které touží. Protože křesťanské náboženství je náboženstvím lásky, jak bylo řečeno, tak pravou úctou k lásce Boží, která se dala poznat v Srdci vtěleného věčného Slova, uskutečňujeme tím, co láska očekává. Láska touží po tom, aby byla opětována a přijata, neboť se touží darovat ve všem co má. A zde je hlavní náboženská povinnost katolické víry, povinnost lásky a smíru. Pochvala mnoha papežů a hlavně plody, návrat mnoha lidí ke křesťanskému náboženství, nás vybízí k větší vřoucnosti v této úctě. Svätý otec vyjadřuje svoji radost a útěchu při pohledu na přijaté dobrodiní z darů tryskajících z probodeného Srdce Ježíšova. Ale zůstává ještě mnoho těch, kteří se nechtějí přivtělit k tajemnému Tělu Kristovu a vydali se do boje proti tomu, který Lásku Boží na zemi zpřítomňuje:

Vpravdě nenávisť proti Bohu a proti právoplatným zástupcům Božím je největší zločin, kterého se může člověk dopustit. Vždyť byl stvořen k obrazu a podobnosti Božímu a předurčen, aby požíval jeho dokonalého a věčně trvajícího přátelství v nebi. Nenávisť proti Bohu nejenže člověka odlučuje, jak jen možno, od nejvyššího Dobra, ale také jej žene k tomu, aby od sebe a od bližních odvrátil všechno, co

⁹⁰ Srov. KRENN, K.: *Srdce Ježíšovo: Teologické základy úcty k Srdci Ježíšovu*. Olomouc, MCM 1995, s. 8.

⁹¹ HA, s. 44.

pochází od Boha, co s Bohem spojuje, co umožňuje Boha mít
a požívat: pravdu, ctnost, pokoj, spravedlnost.⁹²

Svatý otec uvádí, že láska je „svrchovaný zákon křesťanského náboženství, pevný základ pravé a dokonalé spravedlnosti, hlavní zdroj míru a čisté radosti“. Jestliže se rozmáhá materialismus, musí láska v lidských srdcích chladnout. Kde vzít jinde lék, než u lásky samotné. Záchrana lidského společenství musí být tedy vložena do této úcty a veškerá naděje musí být vložena do znamení lásky Boží, do nejsvětějšího Srdce. Papež též připomíná zasvěcení církve a celého světa neposkvrněnému Srdci Panny Marie, které se pro nerozlučné spojení se Srdcem jejího Syn, stalo spoluúčastným na díle vykoupění.

⁹² HA, s. 47.

3. Nauka encyklik o nejsvětějším Srdci Ježíšovu

3.1 Teologie srdce ve Starém zákoně

Hlavním důvodem úcty k Srdci Páně je tedy božská láska k nám.⁹³ Z nauky církve je patrné, že Boží láska připravovala plán spásy v Kristu už ve Starém zákoně, zejména v dějinách izraelského národa.⁹⁴ Též bylo řečeno, že zjevení Boží lásky se naplnilo ve vtělení Božího Syna, což bylo zvěstováno proroky Starého zákona. Proto obrazy Boží lásky, které jsou předkládány zejména v prorockých spisech, mohou být přijímány jako předobrazy lásky, která byla zjevena v Srdci Ježíše Krista.⁹⁵

Abychom byli schopni lépe porozumět Božímu sebesdělení ve Starém zákoně, musíme porozumět integritě osoby, která se uskutečňuje v těle. Tělo je vyjádřením osoby a činí viditelným to, co je očím neviditelné, ducha. Tělo je tedy zviditelněním osoby a osoba je obrazem Božím. Tímto se tělo stává nástrojem, skrze nějž Bůh vyjadřuje sebe sama. Svět bible je tedy plný příběhů, ve kterých vystupují lidé, kteří jsou zasazeni do konkrétního děje. Tímto způsobem Bůh zviditelňuje sám sebe a otevírá nahlízejícímu pravý smysl světa a všech věcí v něm. Bůh tedy vždy používal tělo, aby se stal viditelným, a tedy i možným příbytkem Slova. Teprve inkarnací Loga byl člověku s konečnou platností zjeven skutečný smysl viditelného světa.⁹⁶ Skrze viditelné je možno nahlížet neviditelné, což je vlastně i podstatou Božího zjevení v Ježíši Kristu a v úctě k jeho nejsvětějšímu Srdci. Tomuto postupnému nahlížení Boží lásky od viditelného k neviditelnému, od lidského k božskému se budeme věnovat později.

V encyklice *Haurietis aquas* se svatý otec zamýšlí nad prvním přikázáním, které je vyjádřením vztahu Boha a člověka:

Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou. A tato slova, která ti dnes přikazují, budeš mít v srdci.⁹⁷

⁹³ Srov. HA, s. 24.

⁹⁴ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce *Lumen gentium* o církvi, č. 6. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, rok vydání, s. 39.

⁹⁵ Srov. HA, s. 24.

⁹⁶ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 40, 41.

⁹⁷ Dt 6, 4 – 6.

Nemáme před sebou strohý rozkaz, který by byl postaven pouze na svrchované autoritě vyjadřující bázeň a poslušnost, příkazy, jejichž porušení se trestá. Izraelité byli postaveni před výzvou lásky. Bůh žádal od svého lidu lásku za lásku, kterou mu projevoval konkrétními činy, které vlastně tvořili identitu izraelského národa. To, že nitro vztahu Boha s vyvoleným lidem je láska, je zjevné z různých textů Starého zákona, v nichž je tento vztah přirovnáván například ke vzájemné lásce snoubenců nebo otce a dítěte.⁹⁸ Obrazy manželské lásky jsou typickým vyjádřením vztahu Boha a člověka ve starozákonní knize Píseň písní, která byla velice čtená zejména v okruhu sv. Bernarda z Clairvaux, kde mimo jiné velice kvetla úcta k Ježíšovu Srdci,⁹⁹ což též dokazuje, jak plodná je výzva magisteria, aby byla úcta k nejsvětějšímu Srdci prohlubována na základě studia hlubokých pramenů Písma svatého.¹⁰⁰

Tajemství Srdce Boha je nejdůležitěji vyjádřeno u proroka Ozeáše, kde se Bůh jeví jako otec, který se slitovává nad svými dětmi, nebo uražený snoubenec, který odpouští své milé a dává jí novou šanci. V 11. kapitole Bůh připomíná věrnou, starostlivou lásku, kterou pečoval o národ Izrael od počátku, kdy ho vysvobodil z poroby v Egyptě: „Když byl Izrael mládenečkem, zamiloval jsem si ho, zavolať jsem svého Syna z Egypta“ (Oz 11, 1). Ale Izraelité si nevážili veliké lásky, kterou jim Hospodin projevoval, a která byla jejich jednáním zraňována: „Proroci je volali, oni se však od nich odvraceli, obětovali baalům, pálili kadidlo tesaným modlám“ (Oz 11, 1). Podle deutoronomistického principu spravedlnosti musí přijít ze strany Boha odpovídající reakce.¹⁰¹ Zde ale dochází ke zvláštnímu zvratu. Hospodin vyjádří touhu svého srdce, která je silnější než jeho spravedlnost. Nechce jednat tak tvrdě jako člověk, nechce člověku vracet nevěnost za nevěnost. Zazní možnost o odvržení Izraele a seslání hrozby Asyřanů, ale jeho vlastní srdce se obrací proti tomuto jednání a místo toho přichází vyznání věrné lásky, která je zjevením Boha oproti nevěnosti, která je typická pro člověka: „Což bych se tě, Efrajime, mohl vzdát, mohl bych tě, Izraeli, jen tak vydat? Cožpak bych tě mohl vydat jako Admu, naložit s tebou jako se Sebójímem? Mé vlastní srdce se proti mně vzepřelo, jsem pohnut hlubokou lítostí. Nedám průchod svému planoucímu hněvu, nezničím Efrajima, protože jsem Bůh, a ne člověk, jsem Svatý uprostřed tebe; nepřijdu s hněvivostí“ (Oz 11, 8-9).

⁹⁸ Srov. HA, s. 24.

⁹⁹ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 49.

¹⁰⁰ Srov. HA, s. 41.

¹⁰¹ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 47.

V 8. verši se nachází slovo „vzepřelo, obrátilo“, které je použito v hebrejském textu na místě, kde Hospodin mluví o rozvrácení Sodomy a Gomory,¹⁰² kde jde o vyjádření naprostého zpuštění, vyvrácení města. Jakým způsobem je naplněna Boží spravedlnost, která nakonec nebyla použita, je jasné až v zákoně novém. Tento zvrát Srdce, zvrát Lásky se vyjeví na kříži, na Golgotě, kdy Bůh prožije zavržení Izraele ve svém Synu. „Sám Bůh na sebe bere osud porušené lásky, vstupuje na místo hříšníka, a tak člověku znovu uvolňuje místo Syna, ne už pouze Izraeli, nýbrž všem národům“.¹⁰³

Stejně tak bychom mohli nalézt podobné texty v mnoha knihách Starého zákona, jako třeba v knize Izaiáš¹⁰⁴, kde je vztah Boha ke svému lidu vyjádřen vztahem maminky ke svému dítěti. Člověku se svírá srdce, když se setká s mateřskou láskou, která je schopna přehlédnout jakékoliv provinění svého dítěte, jenom aby je neztratila ze svého objetí. Můžeme si všimnout, že je zase dotčen lidský cit a provokován k otevření se hlubšímu nahlížení tajemství lásky. Ten, kdo ve světle Ducha svatého nahlíží tyto texty, je přímo tažen k tomu, aby skrze tyto mocné obrazy Boží lásky k izraelskému národu, objevil hluboký smysl událostí na Kalvárii, kde Otec dává svého Syna člověku a zjevuje tak své Srdce.

3.2 Teologie Srdce v Novém zákoně

V předcházející kapitole jsme porozuměli tomu, že úcta k nejsvětějšímu Srdci je úctou ke slitovné Boží lásce, která nesmírně miluje lidstvo. Tato láska je hybnou silou Božího jednání a je zjevena v hlavním Božím přikázání, které formuluje zákon lásky - miluj toho, kdo ti z lásky daroval život a neustále tě obnovuje skrze základní vlastnost lásky, kterou je věrnost a odpuštění. Texty Starého zákona odhalují zvláštní zvrát lásky, zvrát srdce, které se staví proti spravedlivé odplatě za sobeckost ze strany milovaného člověka a místo toho nabízí další výlev lásky, který je tak jedinou nadějí pro lidské pokolení. I ve chvílích, kdy se člověk natolik vzdálí planoucímu srdci Boha, že musí být použito tvrdých prostředků k nápravě smýšlení nevěrného lidu, tak je to zase láska, která nutí Boha k jednání za účelem zachránit člověka ze spárů temnoty. Nyní bychom měli postoupit k vrcholnému zjevení Boží lásky, které bylo uskutečněno inkarnací věčného Slova, což bylo předobrazováno Bohem, v jeho jednání s izraelským národem.

¹⁰² Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 48.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Srov. HA, s. 25.

Tajemství Božského vykoupení je tajemstvím lásky Kristovy ke svému Nebeskému Otci a lásky, kterou plane nejsvětější Trojice a božský Vykupitel k celému lidstvu. Ježíš Kristus podal svojí obětí na kříži věčnému Otci nekonečné zadostiučinění za hříchy lidského pokolení, přičemž odevzdal více, než bylo nutno pro spásu lidstva, protože vše snášel z lásky a poslušnosti k Nebeskému Otci.¹⁰⁵ Protože lidstvo nebylo s to přinést dostatečnou obět' za své hříchy, které jej oddělili od Nebeského Otce a zrušili jejich důvěrný vztah, tak Kristus prolitím své předražené Krve obnovil přátelství mezi Bohem a člověkem.¹⁰⁶ To, co bylo naznačeno v prorockých knihách, například v textech prorocství Ozeášova, jak bylo naznačeno v předešlé kapitole, se naplnilo na Božím Synu. Božská práva a požadavky na lidském pokolení byly vyrovnány v planoucí lásce Ježíše Krista, která ho vedla k tomu, aby daroval svůj vlastní život, jako výkupné za všechny.

Pochopit lásku vtěleného Slova k Otci a k lidem znamená všimnout si, že jeho láska nebyla pouze duchovní, ale i lidský cit lásky. Zatímco texty Starého zákona svědčí především o lásce duchovní, kterou miloval Bůh lidstvo, tak v lásce vtěleného Slova můžeme spatřit i typicky lidské projevy lásky. V Dokumentech II. Vatikánského koncilu čteme o vtěleném Božím Synu: „Lidskýma rukama pracoval, lidskou myslí přemýšlel, lidskou vůlí jednal, lidským srdcem miloval“. Ježíš Kristus byl tedy úplným člověkem,¹⁰⁷ což znamená, že v jeho jednání a slovech musí být přítomen i lidský cit. Všimnout si tohoto rozměru Kristovy lásky je zásadní pro vstup do hlubiny lásky, kterou má Boží Syn ke svému Otci a k celému lidstvu.¹⁰⁸ V Ježíši Kristu tedy můžeme nahlížet tělesné, lidské srdce i se všemi citovými hnutími. Tyto city se dokonale shodovaly s láskou, kterou má Syn s Otcem a s Duchem svatým a s lidskou vůlí Ježíše Krista, která je proniknuta božskou láskou. Encyklika *Haurietis aquas* tedy hovoří o trojí lásce, „kteřou božský Vykupitel stále miluje věčného Otce a všechny lidi“.¹⁰⁹

Když nahlédneme do evangelia, tak můžeme sledovat tuto trojí lásku, a tak „vstoupit do svatyně božského Srdce Páně“. Trojí láska ho tedy pudila ke všemu, co dělal a co říkal. Byla hybnou silou všech jeho cest, které podstoupil, aby lidem zvěstoval odpuštění hříchů. Způsob života, který vedl, je sám o sobě svědectvím, že to byla láska,

¹⁰⁵ Srov. HA, s. 27.

¹⁰⁶ Srov. HA, s. 27.

¹⁰⁷ Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství Srdce vtěleného Slova*, s. 21.

¹⁰⁸ Srov. HA, s. 28.

¹⁰⁹ HA, s. 31.

kteřá ho inspirovala. Jeho život byl jedna velká oběť, strádání na dlouhých cestách, trpělivé snášení příkoří, kterému byl neustále vystaven - pot, slzy a v neposlední řadě konec jeho životní cesty na zemi - ukřižování. I jeho slova, jež sděloval svým posluchačům, měla jako ústřední motiv lásku. Podobenství o ztracené minci, o zatoulané ovci, o marnotratném synu, zjevovala samo Srdce Boží, jehož poznání je nutné pro člověka, aby toužil po Věčném.¹¹⁰ Mezi všemi zjeveními lásky v Ježíši Kristu je největší a nejprůkaznější odhalení lásky samého Boha v oběti na Golgotě. „Našeho milujícího Spasitele opravdu přibila na kříž více jeho láska než násilí katanů“.¹¹¹

Bůh je věčný a jeho věčnost, jeho transcendence se zjevuje vůči pomíjivosti lidského života v oběti za druhé. Proto láska, která se vydává, aby zachránila druhého, je nejvyšším zjevením lásky, tedy Boha. Jeho dobrovolná oběť je největším darem každému člověku, jak to dokonale vyjádřil apoštol Pavel ve svém listě: „On mě miloval a za mě se obětoval“ (Gal 2, 20). Srdce vtěleného slova je pokládáno za symbol a smyslový obraz trojí lásky, kterou božský Vykupitel stále miluje věčného Otce a všechny lidi. Touto trojí láskou pracoval na našem vykoupení, a tak pokládáme právem jeho Srdce za tajemný žebřík, po němž stoupáme k objetí Boha, našeho Vykupitele.

3.3 Předmět uctívání – Srdce Bohočlověka

Srdce je tělesný orgán, který má za úkol rozhánět životodárnou tekutinu, krev, do celého těla. Když srdce přestane pracovat, nastává smrt, což bývá často vyjadřováno slovy: „Jeho srdce dobilo“. Velkou zvláštností srdce, jakožto orgánu v těle, je samostatný nervový systém, což mu umožňuje, že může pracovat nezávisle na mozku. Kdybychom se zamysleli, který z orgánů v lidském těle je nejdůležitější, asi by valná většina z nás odpověděla, že srdce. Pojem srdce nevyjadřuje pouze sval v těle, ale je používán k vyjádření nitra člověka, jeho osoby. Velice často je zaměňován a propojován s pojmem duše nebo ducha.¹¹² V duchovním životě bylo srdce zasvěcenými osobami vždy považováno za styčnou plochu, na níž se setkává lidské s božským. Nebylo to tak vždy. Pro srovnání například sv. Jeroným řekl, že podle Platóna a platoniků je centrem

¹¹⁰ Srov. HA, s. 33.

¹¹¹ HA, s. 35.

¹¹² Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství srdce vtěleného Boha*, s. 16.

člověka mozek, ale podle Krista je to srdce.¹¹³ Není tím řečeno, že by křesťanské náboženství zavrhovalo myšlení, je tak pouze vyjádřeno základní poznání, které přináší křesťanství světu, že Bůh je láska.¹¹⁴ Bůh tedy není jenom nejvyšší idea, jak hlásal Platón, ale je především láskou (1 Jan 4, 8), která je nám vlita do duše skrze Ducha svatého.¹¹⁵ Proto nám k vystoupení k Bohu neslouží jenom mysl, ale i láska.¹¹⁶ Zejména u církevních otců můžeme objevit zásadu „poznání v nepoznání“, která vedla k rozvinutí mystiky temnoty, v níž vidí pouze láska.¹¹⁷ Srdce se jeví tedy jako místo nebo prostor, kde dochází k setkání člověka a Boha, kde dochází k jejich spojení. Profesor Pospíšil říká, že: „Lidské srdce je schopno mít podíl na tajemství perichoreze, o níž hovoří trinitární teologie“.¹¹⁸ Tímto se dostáváme k samotnému středu křesťanské nauky, která mluví nejen o vykoupení, které bylo uskutečněno Kristovou smrtí a zmrtvýchvstáním, ale zejména o proměně člověka, tzv. zbožštění.

I ve Starém zákoně nalezneme mnohokrát pojem srdce, který je užit ve smyslu nitra člověka, jeho identity, jeho postoje. Pouze asi dvacet procent výskytu slova srdce (hebrejsky *leb*, *lebab*), je použito ve smyslu orgánu lidského těla.¹¹⁹ V ostatních případech se jedná o vyjádření lidského nitra, které je vždy osloveno Bohem a je vyzváno ke změně, k obrácení. Uvedme například výzvu proroka Ezechiela k hříšníkům: „Odhod'te od sebe všechny nevěrnosti, jichž jste se dopouštěli, a obnovte své srdce a svého ducha“ (Ez 18, 31). Kajícím Pán ústy proroka slibuje: „A dám vám nové srdce a do nitra vám vložím nového ducha. Odstráním z vašeho těla srdce kamenné a dám vám srdce z masa“ (Ez 36, 26). Proměna srdce je tedy vyjádřením niterného obrácení se k Bohu. Upřímného přijetí jeho zákona do srdce, což tento zákon v první řadě vyžaduje: „Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou“ (Dt 6, 5).¹²⁰

Křesťanství je náboženstvím, které se klaní jedinému Bohu, který se stal člověkem. Je tím vyjádřena nejenom víra v inkarnaci Božího Syna, druhé božské osoby, ale též víra, která může být autenticky prožívána jedinečně plným odevzdáním se, výměnou

¹¹³ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 50.

¹¹⁴ Srov. *tamtéž*, s. 42.

¹¹⁵ Srov. HA, s. 19.

¹¹⁶ Srov. ŠPIDLÍK, T.: „Božské Srdce Ježíšovo“, In: *Božské Srdce*, s. 150.

¹¹⁷ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 43.

¹¹⁸ POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství srdce vtěleného Boha*, s. 14.

¹¹⁹ Srov. *tamtéž*.

¹²⁰ Srov. CABASSUT, A.: „Božské Srdce Ježíšovo“. In: *Božské Srdce*, s. 99.

srdci.¹²¹ Kde tedy nachází křesťan dokonalý vzor srdce, které se naprosto odevzdalo do vůle Boží, než v Srdci Božího Syna. V jeho srdci tedy nahlížíme cíl, po kterém toužíme, který nás uchvacuje a zapaluje naše srdce. Kdo vidí Ježíše, vidí Syna, který miluje Otce láskou, která je tak nezištná, tak vroucí, tak ryzí, že skrze čistotu jeho lásky poznává, že on je skutečně Synem svého Otce. Člověk nevidí jeho Srdce jako Srdce Boha, protože by byl schopen smyslově vnímat hypostatickou jednotu dvou přirozeností v osobě Božího Syna, ale protože vidí, jak Syn odevzdal celý svůj život do rukou Otce. Z jeho osoby, z jeho Srdce vyzařuje obrácení se k Nebeskému Otci, kdy Bůh proniká do celé jeho mysli, do všech rozhodnutí jeho vůle a i do života citového a tělesného.¹²² Vztah Syna k Otci je nejviditelnější v jejich rozhovoru, tedy v modlitbě. V ní se nejdokonaleji odráží jednota Syna s Otcem. Jednota, která je jádrem osoby, a tímto jádrem je rozhovor s Otcem.¹²³ I v dalším konání a slovech Ježíše Krista se zjevuje jeho dokonalá jednota s Otcem, jeho dokonalé odevzdání vůle do rukou Nebeského Otce. Svědectví těch, kteří byli přítomni Ježíšovu působení, je shodné právě v tom, že on je tím, kdo nehledá slávu svou, ale hledá slávu toho, který ho poslal. My, kteří žijeme 2000 let po vtělení a zmrtvýchvstání Kristově, nejsme ochuzeni o pohled na toto statečné Srdce. Stačí se podívat na církev, která je mystickým tělem Ježíše Krista a zástup těch, kteří ji neúnavně brání proti vlně hříchu a sebeoslavy. V čele se svatým otcem můžeme nazírat ohromující lásku a horlivost pro zájmy Nebeského Otce a zjevení jeho slávy na zemi, jak je tomu v nebi. V přítomnosti tohoto Srdce je člověk opravdu zaplavován prameny života, která ho napájí a posilují, aby on odevzdal své srdce do rukou jediného Učitele, kterého chce napodobovat a následovat, kamkoliv půjde. Dokumenty magisteria jsou toho naprostým důkazem. Slova a nauka v nich obsažená je hořícím svědectvím lásky Ježíšova Srdce, které bije v jeho církvi a ústy pontifika znovu a znovu volá všechny děti Boží domů, do jednoho stáde pod vedením jednoho Pastýře, do církve.

V encyklice *Haurietis aquas* nám Pius XII. předkládá jako předmět úcty k nejsvětějšímu Srdci tělesné srdce Ježíše Krista jako symbol a stopu božské lásky, která šla tak daleko, že milovala lidstvo, ač bylo poskvrněno tak velikou vinou. Přirozený symbol, tělesné Srdce Ježíšovo, má vztah k osobě vtěleného Slova na základě pravdy

¹²¹ Srov. ŠPIDLÍK, T.: „Božské Srdce Ježíšovo“, s. 152.

¹²² Srov. tamtéž.

¹²³ Srov. RATZINGER, J.: Hledět na Probodeného, s. 12.

o hypostatickém spojení.¹²⁴ Dochází ke zvláštní shodě symbolu a předmětu, na který symbol poukazuje.¹²⁵ Jednota lidské a božské přirozenosti v Ježíši Kristu je nejenom cestou, kterou se nám Pán dal poznat, ale zároveň cestou k poznání Boha pro člověka. Toto veliké tajemství a poklad moudrostí uchovává církev ve své nauce, která byla potvrzena dogmatem. Pro lepší pochopení nauky církve, která obsahuje nauku osvobození člověka,¹²⁶ jeho spásu, se musíme podívat na učení Cařihradském koncilu,¹²⁷ který řešil problematiku dvou vůlí v Kristu. Tento koncil zastával stanovisko, že existuje vlastní vůle člověka Ježíše, a že není Boží vůlí nijak pohlcena nebo paralyzována. Tyto dvě vůle nejsou zrušeny, ale na personální úrovni dochází k jejich splynutí. Jednota vůlí nebo srdcí¹²⁸ je tedy dána na základě svobodného rozhodnutí lásky, což odpovídá jednotě trojiční.¹²⁹ Abychom dobře porozuměli nesmírnému pokladu, který je nám nabízen v Srdci Ježíšově, jež nás vybízí k naprostému odevzdání se, musíme nahlédnout do vnitřního života Slova, které se stalo člověkem. Maxim Vyznavač, teolog, který zásadním způsobem ovlivnil druhou fázi kristologického dogmatu, použil k vyjasnění vztahu dvou vůlí v Ježíši Kristu jeho modlitbu v Getsemanské zahradě, těsně před jeho zatčením chrámovou stráží. Ježíš se modlí slovy: „Ne jak já chci, ale jak ty chceš“ (Mt 26, 39). Ježíšova lidská vůle se naprosto ztotožňuje s vůlí Syna.¹³⁰ V tomto darování se, sjednocení vůlí, dochází k největší myslitelné proměně člověka, ke které jsme i my pozváni v Ježíši Kristu, ke zbožštění. Výměna srdcí, o níž mluví všechny omilostněné osoby v historii církve, kterým bylo dáno nahlédnout k pokladům, které jsou nabízeny lidstvu v Srdci Ježíše Krista, je vlastně odevzdáním vůle do rukou Božího Syna. Ten pak ve výhni lásky, která

¹²⁴ Srov. HA, s. 43.

¹²⁵ Srov. KRENN, K.: *Srdce Ježíšovo*, s. 4.

¹²⁶ Člověk od nepaměti hledal svoji svobodu v ovládnutí všeho toho, co mu bere pocit jistoty a štěstí. Strach z mnoha věcí, které jsou kolem něho a v něm, ho nutí nad nimi vítězit, dostat je pod svoji kontrolu, jak jsme tomu svědky především v této době. Jednoduše řečeno, člověk se chce stát Bohem, aby zahnal svůj strach a svoji nejistotu. Je paradoxem, že křesťanství, které je nyní nejvíce ateistickým světem vnímáno jako absolutní ztráta svobody v tupém odevzdání se nějakému zmrtvýchvstalému bohu, je jedinou cestou k naplnění lidské touhy, stát se bohem. Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 24.

¹²⁷ Na VI. církevním koncilu v Cařihradě r. 680 bylo stanoveno, že v Kristu jsou dvě vůle, božská a lidská, a to tak, že lidská vůle je podřízena jeho božské vůli. Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství srdce vtěleného Boha*, s. 23.

¹²⁸ Tamtéž, s. 23: „...jestliže z ontologického hlediska zaručuje nerozbornou jednotu božské a lidské přirozenosti jediná osoba vtěleného Syna, pak tutéž jednotu z operativního či existencionálního hlediska zaručuje soulad mezi Boží a lidskou vůlí v Kristu, tedy Ježíšova synovská poslušnost jako charakteristika jeho lidské vůle, a my dodáváme, i jako charakteristika jeho srdce“.

¹²⁹ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 28.

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 28.

ho pohnula k darování svého Srdce, celého svého „JÁ“ do „TY“ - do věčného Slova, promění srdce člověka k podobě Srdce svého. Při pohledu na Ježíšovo probodené Srdce jsme uschopněni k tomu, abychom na Krista a celé jeho dílo spásy nahlíželi z hlediska jeho lásky, protože jedině tak jsme schopni dotýkat se skutečného Boha, který má moc nad životem a smrtí. Všichni, kteří milovali Ježíše, jako například sv. Jan Evangelista, sv. Bernard z Clairvaux, sv. Bonaventura, sv. Gertruda, sv. Jan Eudes, sv. Markéta Marie Alacoque a mnoho dalších, pějí chvály na Ježíšovo probodené Srdce, které se pro ně stalo studnicí života, kterou čerpali a občerstvovali svá srdce. Ve své horoucí lásce Pán předal tento poklad celému světu, aby tak všichni mohli načerpat zadarmo vody a mohli se těšit z přátelství s Bohem v nejsvětějším Srdci Ježíšově, což jim zaručuje věčný život.

3.4 Podstata úcty k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu

Již při prvním nahlédnutí do předložených dokumentů magisteria je zjevné, že úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu je nedílnou součástí tajemství vykoupění, tedy podstaty křesťanského náboženství. Protože nauka církve je postavena na třech základních pilířích, Písmu svatém, Tradici a magisteriu, tak i podstata úcty k Srdci Ježíšovu může být správně uchopena a pochopena jedině ve spojení s dogmatem církve. O to se snaží spisy svatých otců, aby byl nalezen skutečný základ a hloubka zbožnosti, aby tak nebylo nikdy pochyb, že se v této úctě nejedná pouze o nějaký přelud doby, který ztrácí s vývojem společnosti svůj význam a může být nahrazen jiným typem zbožnosti, ale o jeden z pokladů života církve, ze kterého plyne hojné požehnání pro celé lidské pokolení.¹³¹ Ježíšovo Srdce tedy zobrazuje božskou Osobu věčného Slova, jeho božskou i lidskou přirozenost, což je nejenom symbol, ale souhrn celého tajemství spásy, které uchovává církev.¹³²

Hluboké vyznání církve o vtělení Božího Syna, které je základem lidského vykoupění, je podstatou úcty k Srdci Božího Syna. Proto není možné, aby bylo jakýmkoliv zásahem, tedy i evidentně božským, jako tomu bylo v případě zjevení řeholní sestře Markétě Marii Alacoque, pozměněno ústřední tajemství víry církve nebo k němu něco přidáno.¹³³ Je tedy logické, že úcta prokazovaná lásce Boha a Ježíše Krista byla vždy

¹³¹ Srov. HA, s. 22.

¹³² Srov. HA, s. 38.

¹³³ Srov. HA, s. 40.

ústředním motivem kultu křesťanského náboženství. Oživující síla lásky, která se zjevila ve vzkříšení Božího Syna, a která je oživující silou života církve,¹³⁴ je potvrzena věrností Boží lásky, která přispěchá na pomoc svým dětem, především v těžkých chvílích.¹³⁵ Zjevení Markétě Marii tedy nepřidalo nic ke katolickému učení církve, ale bylo spíše láskyplnou výzvou k důvěře v sílu lásky Boha, který ve svém Synu předal člověku plnost sebe sama, aby tak člověk nehledal zdroj svého života a štěstí nikde jinde, než ve vtěleném Božím Synu. Vnitřní podstata úcty k nejsvětějšímu Srdci je tedy vyjádřením souvislosti mezi božskou láskou, která má vzplanout v srdci člověka, a Duchem svatým, který je zosobněná láska Otce a Syna v lůně Nejsvětější Trojice.¹³⁶ Pokud se tedy chceme dotknout podstaty úcty k Srdci Božímu, musíme se ponořit do podstaty křesťanského poselství, které odhaluje Boha jako milujícího Otce, který nepřestal nikdy volat člověka do své lásky, tohoto životodárného Pramene.¹³⁷ V probodeném Srdci Božího Syna na Golgotě zjevil Nebeský Otec celému lidstvu Srdce Boha, nejvnitřnější podstatu Nejsvětější Trojice. Společenství Osob, které se darují sobě navzájem tak, že se jedna ztrácí v druhé, a odhalují tak jednotu, která je naplněním celého Božího plánu, sjednotit všechno v Kristu. „Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva“.¹³⁸ Touha Boží lásky sjednotit všechno v Kristu je zjevná už ve Starém zákoně, především v dějinách izraelského národa. Když se naplnil čas, byla založena církev a „stala se zjevnou vylitím Ducha svatého a slavně bude dovršena na konci času“.¹³⁹ Církevní Otec, inspirovaný Duchem svatým, jenž je oživující silou církve, vždy přitahovaly texty Písma, které se dotýkají otevřeného Ježíšova boku, krve a vody, jež se z něj vylévají. Jejich výklad se stal základem teologie Srdce. Probodené Srdce Ježíšovo se stává zdrojem života, zdrojem svátostí. Je tím vyložen vnitřní smysl Ježíšova podobenství o umírajícím pšeničném zrně, které se svojí záhubou stává základem pro vznik klasu, živého plodu. Voda, která vytryskla z probodeného Srdce, je Duch svatý, který jako bystřina zavodňuje pustinu a činí z ní rajskou zahradu.¹⁴⁰ Tedy člověk bez Ducha svatého je pustinou, která nemůže přinášet žádné plody života, ale člověk, který přijímá

¹³⁴ Srov. HA, s. 49.

¹³⁵ Srov. MR, s. 51.

¹³⁶ Srov. HA, s. 19.

¹³⁷ Srov. HA, s. 18.

¹³⁸ DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce *Lumen gentium* o církvi, č.1. In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. s. 37.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Srov. HA, s. 26.

Ducha svatého, v němž se sdílí s Božím Synem, je přetvářen do podoby Krista. Z rozdělení, svárů, nenávisti a válek se stává jednota, pokoj, vzájemná láska, která vytváří jediný organismus lásky Ježíše Krista.¹⁴¹

Jak už bylo řečeno, spojitost mezi Duchem svatým a láskou, která má být vylita do srdce člověka je podstatou tajemství srdce. Srdce, které přijal Boží Syn, a které neustále tepe v jeho hrudi a volá člověka, aby do něho vstoupil, aby ho přijal, aby bilo i v jeho těle.

3.5 Význam smyslů a citů v úctě k nejsvětějšímu Srdci

Jedním z důvodů vydání encykliky *Haurietis aquas* bylo vyvrácení některých pochybných postojů vůči úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu. Pius XII. vyvrací zejména mylný názor, že není možno v rozjímání o tělesném Srdci Ježíše Krista dospět k vnitřní božské lásce. Svatý otec uvádí prohlášení jeho předchůdce Inocence XI., který zavrhl klamnou mystickou nauku, která odmítala úctu k Panně Marii, ke svatým nebo k lidství Kristovu. I dnes se objevují názory, že tzv. objektivní zbožnost spočívající ve slavení liturgie postačuje. Návrat k Písmu a Otcům nemůže odsunout stranou bohatství mystiky středověku a církevní zbožnost novověku. Je třeba hledat syntézu pokladů, které jsou obsaženy v celé Tradici církve.¹⁴² Proto papež v první řadě vysvětluje, jak je důležitý význam smyslů a citu pro zbožnost:

Od hmotného předmětu - od Srdce Ježíše Krista - a od jeho přirozeného významu smíme a musíme postoupit křesťanskou vírou nejen k nazírání jeho citové lásky, nýbrž ještě výše k nazírání a uctívání jeho vznešené vlité lásky, a konečně v blahodárném vzletu k nazírání a uctívání božské lásky vtěleného Slova. Vírou totiž ve spojení lidské a božské přirozenosti v osobě Kristově postřehujeme těsné vztahy mezi citovou láskou tělesného Srdce Ježíšova a jeho dvojí duchovní láskou božskou a lidskou.¹⁴³

V předešlé kapitole bylo objasněno, že v Kristu, tedy v jeho Srdci, je přítomna jak láska citová, tak láska božská. Lidská láska, smyslová, lidský cit je například jasně patrný ve chvíli, kdy Pán Ježíš pláče nad smrtí svého přítele Lazara. Naopak síla božské lásky je zřejmá v příběhu Lazara, v jeho narození a vzkříšení, v moci, kterou byl pozvednut z hrobu. Též jsme nahlédli do tajemství kontemplace božské lásky, tedy Boha

¹⁴¹ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 38.

¹⁴² Srov. tamtéž, s. 42.

¹⁴³ HA, s. 43.

samého,¹⁴⁴ skrze citovou lásku Ježíšova Srdce v jeho probodeném Srdci. Nyní je potřeba si všimnout vztahu, který má v Ježíšově Srdci lidská a božská láska. Pius XII. říká, že jsou navzájem spojeny přirozeným svazkem, přičemž „lidská a citová láska je podřízena lásce božské a jí napodobují“.¹⁴⁵ Aby nebylo pochyb, že v Kristově Srdci jsou přítomna všechna citová hnutí, které vlastní každé lidské srdce, což je základní tvrzení nauky církve, jak byla formulována na koncilu v Chalcedonu,¹⁴⁶ nahlédněme do nauky církevních Otců. Ti shodně tvrdí, že „tajemství božské lásky je zároveň základem i vrcholem vtělení a vykoupení“,¹⁴⁷ proto ve svých spisech často uvádějí, že důvodem k přijetí křehké lidské přirozenosti Kristem bylo, ukázat lidstvu svoji nekonečnou lásku.¹⁴⁸ Svatý otec Pius XII. uvádí sv. Justina, sv. Basila, sv. Jana Zlatoústého, sv. Ambrože, sv. Augustina a sv. Jana Damašského jedině proto, aby na jejich výročí bylo ukázáno, že v různých variacích dokazují společné vlastnictví patristické kristologie, že se Boží Syn stal účasten našich pašijí.¹⁴⁹

Srdce se tedy stává místem setkání a pronikání smyslovosti a ducha. Zbožnost nejsvětějšího Srdce je tedy smyslově prožívanou zbožností, což odpovídá tělesnosti boholidské lásky Ježíše Krista.¹⁵⁰ Úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu je tedy ve své podstatě setkání srdcí, kdy Srdce volá srdce a jedině srdcem může člověk porozumět a vstoupit do svatyně Nejvyššího. Tímto způsobem jsme zváni k pochopení skutečné šířky a délky, výšky a hloubky Kristovy lásky, která převyšuje veškeré poznání.¹⁵¹ Viditelné znamení, jehož potřeba je v souladu s tělesně - duchovní přirozeností člověka, je nám nabízeno v úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, a zpřístupňuje božskou lásku.¹⁵²

Pán Ježíš vyzývá všechny: „Kdo žízní, ať přijde ke mně a pije, ten, kdo ve mně věří. Jak říká Písmo, potečou proudy vod z jeho nitra“ (J 7, 37). Jsme tedy zváni k důvěrnému setkání s Bohem, který se k nám sklonil do té míry, že se stal jedním z nás. Mluví naší řečí, vyjadřuje se k věcem, které známe, odpovídá nám na otázky způsobem, kterému dobře rozumíme. Dává se nám poznat ten, který je duch, tedy neviditelný, viditelným

¹⁴⁴ Srov. LADAME, J.: *Srdce Ježíšovo, srdce plné lásky*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství 1996, s. 162.

¹⁴⁵ HA, s. 43.

¹⁴⁶ Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství Srdce vtěleného Slova*, s. 24.

¹⁴⁷ HA, s. 30.

¹⁴⁸ Srov. HA, s. 30.

¹⁴⁹ Srov. Ratzinger, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 44.

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 43.

¹⁵¹ Srov. HA, s. 28.

¹⁵² Srov. HAMON, A.: „Nejsvětější Srdce“, s. 92.

způsobem, abychom ho poznali a zamilovali si ho. Abychom tak otevřeli své srdce jeho svatému Duchu, který je zosobněná láska Otce a Syna v lůně nejsvětější Trojice,¹⁵³ a tak byli vtaženi do jejího nitra a proměnění. Není možné, aby se člověk dotýkal ohně a nebyl zapálen. Origenes krásně vyjádřil toto spojení člověka a Boha: Obdobně jako je železo ve výhni prostoupeno ohněm, tak i duše je ohněm nejenom prostoupena, ona se určitým způsobem sama ohněm stává.¹⁵⁴ A je to pravděpodobně znovu Origenes, kdo jako první vyslovil, že Ježíšovo utrpení se nedá redukovat jen na jeho lidství, ale že se jedná o utrpení Boha. Tedy trpí-li Syn, trpí též Otec i Duch, a jejich utrpení je utrpení lásky. Utrpení Boha je utrpením Lásky. Bůh trpí, protože miluje. Bůh je láska a kdo miluje, ten je v Bohu a Bůh je v něm (Jan 14, 21). Ježíšovo Srdce přišlo, aby nás zapálilo láskou, abychom se taky stali živými údy jeho mystického těla, které spolu s ním sténá, aby tak bylo dovršeno to, co zbývá vytrpět do plnosti Kristových útrap.¹⁵⁵ V souvislosti těla a ducha je před nás postaven žebřík¹⁵⁶, po němž můžeme hledíce, cítíce, tedy zakoušejíce stoupat. Toto krásně vyjadřuje papež Pius XII. na setkání svatého Tomáše se svým Pánem, kdy až po setkání se Vzkříšeným byl schopen vyslovit vyznání víry: Můj Pán a můj Bůh!¹⁵⁷ Stejně tak my jsme postaveni před odhalené Srdce Ježíše Krista, abychom skrze tento dotyk zakoušeli neviditelné, a tak se propadli do hlubiny Kristovy lásky, k čemuž nás zve apoštol.¹⁵⁸

3.6 Dary nejsvětějšího Srdce Ježíšova

Úcta k nejsvětějšímu Srdci nám pomáhá hlouběji porozumět tajemství mystického Těla Kristova, což je církev, eucharistii a Duchu svatému, jako živoucí síle církve. Církevní Otcové považovali probodený bok Ježíše Krista za studnici života, z níž vyvěrá krev a voda. Voda znamená vylití Ducha Posvětilce, který očišťuje věřící od poskvrny hříchu a tím je činí lidem Božím, který svojí vzájemnou láskou a jednotou vydává svědectví o rozhodnutí Boží vůle, sjednotit vše v Kristu.¹⁵⁹ Krev znamená nápoj Poslední večeře, díky němuž máme věčný život.¹⁶⁰ Tím se nám jasně zjevuje souvislost

¹⁵³ Srov. HA, s. 19.

¹⁵⁴ Srov. POSPÍŠIL, C. V.: *Tajemství srdce vtěleného Slova*, s. 27.

¹⁵⁵ Srov. MR, s. 55.

¹⁵⁶ Srov. HA, s. 32.

¹⁵⁷ Srov. HA, s. 39.

¹⁵⁸ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 42.

¹⁵⁹ Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: *Věřoučná konstituce Lumen gentium*, č. 2. In: *II. vatikánského koncilu*, s. 37.

¹⁶⁰ Srov. LADAME, J.: *Srdce Ježíšovo, srdce plné lásky*, s. 116.

mezi kristologií, pneumatologií a eklesiologií.¹⁶¹ Kristus přemohl svou smrtí a vzkříšením smrt, vykoupil člověka a přetvořil jej v člověka nového, kterému udělil svého svatého Ducha, skrze něhož byli všichni pokřtěni v jedno tělo.¹⁶² Přijímáním Kristova Těla v eucharistii jsme povznášeni ke spojení s ním a mezi sebou. Stáváme se tedy údy jednoho těla, v němž má každý svůj úkol podle daru, který mu byl dán.¹⁶³ Vzhledem k tomu, že nám Bůh odhalil záměr svého vykupitelského díla, přivést celé stvoření do jednoty v Kristu, tak i všechny prostředky k uskutečnění tohoto záměru jsou darem jeho láskyplné touhy, která nám byla zjevena právě v nejsvětějším Srdci Božího Syna. Zmíněné dary Boží lásky,¹⁶⁴ jejímž znamením je právě nejsvětější Srdce Ježíšovo, tedy nelze od sebe oddělit a mohou být správně uchopeny pouze v jednotě. Tato jednota je dána tím, že je plodem jediné lásky, která pro naplnění své horoucí touhy sblížit se se svou milovanou (duší člověka, církví, svojí nevěstou), neváhá darovat svůj vlastní život. Ve chvíli, kdy Pán Ježíš ustanovoval svátost svého Těla a Krve, tak bylo jeho Srdce mocně dojata, což je patrné z jeho slov: „Toužebně jsem si přál jíst s vámi tohoto velikonočního beránka, dříve než budu trpět“.¹⁶⁵ Jedině když nahlížíme evangelium skrze tajemství Ježíšova nejsvětějšího Srdce, tak jsme schopni zachytit jeho jádro,¹⁶⁶ které je zároveň jádrem Božího zákona, nitrem samotného Boha. Bůh je láska, která cítí, která touží, která je a nemůže být uchopena a milována jinak, než skutečnou touhou, která vychází ze zamilovaného srdce jeho dětí. Pius XII. potvrzuje, že „Eucharistie jako svátost, již On lidem uděluje, a jako oběť, kterou on sám stále přináší...a právě tak i kněžství jsou skutečně dary nejsvětějšího Srdce Ježíšova“.¹⁶⁷ Porozumění svátostem jako darům nejsvětějšího Srdce církvi nám pomáhá a vysvobozuje člověka z pokušení nahlížet na ně jako na mechanický stroj pro rozdělení milostí, ale spíše mu nabízí pohled na svátosti jako na základní spojení s Kristovou bezmeznou láskou.¹⁶⁸

Jak bylo ukázáno v předešlém, tak nejsvětější Srdce Ježíšovo „mělo podstatnou účast v životě vtěleného Slova“¹⁶⁹ a tak se účastnilo díla božské milosti. Pán Ježíš jasně

¹⁶¹ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 38.

¹⁶² Srov. DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce *Lumen gentium* o církvi, č. 7., s. 41.

¹⁶³ Srov. tamtéž.

¹⁶⁴ Pán Ježíš v rozhovorech s Markétou Marií Alacoque často nazýval nejsvětější svátost „svátostí své lásky“. Srov. LADAME, J.: *Srdce Ježíšovo, srdce plné lásky*, s. 118.

¹⁶⁵ Srov. HA, s. 34, 35.

¹⁶⁶ Srov. ŠITAL, F.: „Kult Srdce Ježíšova u sv. Bonaventury“. In: *Božské Srdce*, s. 169.

¹⁶⁷ HA, s. 35.

¹⁶⁸ Srov. O'DONNELL, T. T.: *Heart of the Redeemer*, s. 274.

¹⁶⁹ HA, s. 35.

zjevil svým učedníkům, jak zachovat jednotu společenství. Jeho nejsvětější Srdce, z něhož vytryskla Krev a Voda k očistění a posile církve, se prokazovalo zejména ctností lásky a pokory. Pán předal své církvi, která se zrodila z jeho oběti na kříži, kde prolil svou Krev, aby tak vešel ve sňatek se svojí církví,¹⁷⁰ jediné klíče k zachování jednoty – pokoru a lásku. Jeho současníci zaznamenali v evangeliích, jak se zachvívalo jeho Srdce, když v poslušnosti svému nebeskému Otci podřídil svoji lidskou vůli v síle božské lásky vůli svého Otce, aby tak naplnil jeho příkaz, dát svůj život jako výkupné za všechny. Strach, který zakoušel ve své lidské přirozenosti (Mt 26, 39) překonával právě svojí poslušností a pokorným odevzdáním se do rukou svého Boha a Otce. Ve své pokoře a lásce, kterou zjevil ve chvíli, kdy odmítá korunování od lidí za krále a odchází do samoty, aby se modlil ke svému Otci, zjevil jediný způsob, jak zůstat milý Bohu a hluboce ponořený v jeho Duchu, který je zárukou jednoty.¹⁷¹ Byla to jeho láska k Otci a k lidem, která ho vedla na Kalvárii, kde nastavil dobrovolně svůj přesvatý bok k probodení, aby navěky zjevil Boha takového, jaký je. Probodené Srdce, které se dává pro druhé. Není dokonalejší vyjádření hlubiny Boží, hlubiny, kterou nám může dát poznat jediné Duch Boží, než nejsvětější Srdce, které bije v hrudi Spasitelově a dále oživuje jeho mystické Tělo, do něhož jsme byli ponořeni v Krvi, která z něj vytryskla. V jeho Srdci je návod a výzva, jediná nauka pro lidstvo, jak nalézt Boží království, které je podle Kristových slov mezi námi. Milovat se navzájem, jako On miloval nás. Takto se můžeme jediné otevřít Duchu svatému, který je podle slov svatého otce Pia XII. „první zářivou známkou jeho štědré lásky“.¹⁷² Duch svatý, který je zosobněná vzájemná láska Otce k Synovi a Syna k Otci je seslán od obou. Duch svatý vlévá do srdcí apoštolů a všech přítomných na večeřadle božskou lásku, která je tedy darem Ježíšova Srdce a Ducha svatého.¹⁷³ Pán Ježíš vyzval apoštoly, aby se milovali tak, jak on miloval je. Skrze tuto lásku mají zůstat jedno a jejich jednotu má být nejmocnějším svědectvím pro Ježíše, jako jediného Spasitele světa a očekávaného Mesiáše pro židovský národ. Byla to láska jeho nejsvětějšího Srdce, která přemohla svět ponořený do nenávisti a hříchu. On jediný se dokázal modlit za ty, kdo ho křížovali. On jediný dokázal oplácet zlo láskou a podávat tak nekonečné zadostiučinění za hříchy světa, a tak ho vysvobozovat z chaosu, který se rodí v temnotě záští a rivality. Byl korunován

¹⁷⁰ Srov. HA, s. 36.

¹⁷¹ Srov. RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 38.

¹⁷² HA, s. 36.

¹⁷³ Srov. HA, s. 37.

trnovou korunou a kříž je jeho trůnem, jeho manželským ložem, na němž se zasnoubil ze svoji nevěstou církví. Všichni jeho učedníci šli stejnou cestou. Následovali svého Mistra v síle Ducha svatého. Duch lásky byl a vždy bude jedinou zbraní proti zbraním zla, touze po moci, slávě a bohatství, které ženou člověka do zkázy. Krásně to vyjádřil otec Ratzinger slovy: „V Ježíšově Srdci je před nás postaven střed křesťanství. V něm je vše řečeno, vše vskutku převratně nové, co se odehrává v Novém zákoně. Toto Srdce volá naše srdce. Zve nás, abychom zanechali marných pokusů o sebezachování a ve společné lásce a v sebedarování se jemu a s ním našli plnost lásky. Pouze ta je věčností, pouze ta udržuje svět“.¹⁷⁴

¹⁷⁴ RATZINGER, J.: *Hledět na Probodeného*, s. 52.

Závěr

V úvodu práce jsme si stanovili cíl, objevit úctu k nejsvětějšímu Srdci v dokumentech magisteria. Vzhledem k charismatu, jež učitelský úřad církve obdržel, jsme nemohli nalézt hlubší a bohatší zdroj. Tři základní studované dokumenty, encyklika *Annum sacrum*, *Miserentissimus Redemptor* a *Haurietis aquas* nabízí takové množství inspirace, že i když jsme se dotkli jen základních myšlenek, tak jsme byli vtaženi do hlubiny tajemství, do hlubiny Ježíšova Srdce. Nutno podotknout, že uvedené encykliky nejsou zdaleka všechny odezvy učitelského úřadu na dar nejsvětějšího Srdce Páně. Magisterium v čele s tím, kdo byl povolán na Petrův stolec, považují zbožnost za velice významnou, což krásně potvrzuje výrok Pia XII. : „... prohlašujeme bez váhání, že úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu je nejpůsobivější škola lásky k Bohu“.¹⁷⁵ nebo „... shoduje se dokonale s podstatou křesťanského náboženství, neboť je to náboženství lásky“.¹⁷⁶ Podstatu křesťanského náboženství, tedy i úctu k nejsvětějšímu Srdci, je možno vyjádřit velice jednoduše, jak to učinil například kardinál Amette: „Miloval, miluj“.¹⁷⁷, aniž bychom ji nějak zlehčovali. Nemůžeme říci, že by pojem lásky sám o sobě nestačil k vyjádření Božího tajemství, které je nám zjeveno v Kristu, ale historie církve dokazuje, že jasně vyjádřená nauka církve je pevnou hrází, která chrání Boží tajemství před „nepřítelem“. To je jeden z hlavních důvodů, proč se nejvyšší Pastýři snažili, aby byla úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu pevně zakotvena v dogmatu církve. Písmo svaté, jeho výklad v Tradici církve ústy církevních Otců a posvátná liturgie jsou prameny, v nichž nacházíme základy úcty, což napomáhá Kristovým učedníkům k snadnějšímu proniknutí do její vnitřní podstaty, aby tak mohli posilovat náboženskou horlivost.¹⁷⁸ Úcta nutí své vyznavače, aby se vydali na cestu kontemplace Boží lásky skrze symbol Ježíšova probodeného Srdce, které je hodno klanění z dvojího důvodu. Jednak proto, že je lidská přirozenost přijata zcela věčným Slovem a srdce je její nejušlechtlejší částí. Tedy Srdce Ježíše Krista je srdce nejenom lidské, ale i božské, což je možno prohlásit na základě hypostatického spojení dvou přirozeností v Ježíši Kristu. Toto Srdce bije v přesvaté hrudi Spasitele stále a nikdy nepřestane bít.¹⁷⁹

¹⁷⁵ HA, s. 49.

¹⁷⁶ Srov. HA, s. 40.

¹⁷⁷ Srov. HAMON, A.: „Nejsvětější Srdce“, s. 92.

¹⁷⁸ Srov. HA, s. 41.

¹⁷⁹ Srov. HA, s. 32.

Druhým důvodem úcty klanění, kterou prokazuje církev Srdci Páně je láska Boží, která je tímto Srdcem představována. Ježíšovo Srdce je tedy znamením nebo symbolem lásky, která se tímto zjevila trojím způsobem. Nazíráním Ježíšovy lidské lásky, která se projevovala v jeho citech, postupujeme k adoraci lásky vlité do jeho lidské vůle, která se takto naprosto podřizovala jeho božské vůli, která je jedno s vůlí Nebeského Otce. Po tomto žebří jsme dovedeni až k pohledu na lásku samou, která nám poodhaluje Tvář našeho Pána a Boha. Takto jsme spolu s „nevěřícím“ Tomášem přivedeni k vyslovení a žití slov, která jsou naplněním a spásou člověka: „Pán můj a Bůh můj“. V dokumentech je rozvedeno toto tajemství do ohromné šíře, která se jistým způsobem dotýká celého dogmatu víry.

Z uvedených encyklik je patrná snaha nejvyšších pastýřů vysvětlit velikou důležitost úcty, protože je dokonalým vyjádřením toho, v co církev věří už 2000 let, co hájila krví mučedníků a hlásala v každé době. Přesto bylo pro mne nejsilnějším momentem při studiu dokumentů setkání s nejsvětějším Srdcem jako s tajemstvím, které je vyhrazeno pro tuto dobu. Každá doba byla a bude vystavena pokušení egocentrismu. Lidstvo touží být dospělé a nepotřebovat výchovu, vedení, pastýře nebo zachránce. Sobeckost se snaží zachránit sama, chce být soběstačná. Propadnutí tomuto pokušení vždy přineslo lidstvu strašlivý holocaust, jak to dosvědčují dějiny. Autoři encyklik se nebojí otevřeně vyjádřit skutečnost, že Králem světa i vesmíru je Pán Ježíš Kristus, a že odejmout mu toto místo v srdcích a v zákonech národů, je trestuhodný počin. Vyjádření církevní autority však nezůstává u holého konstatování, ale potvrzuje základní pravdu hlásání církve, že to byl Bůh, kdo se první sklonil k člověku. Bůh nechal zemřít na kříži svého Syna za hříšníky, aby tak vysvobodil člověka ze smrti a daroval mu život věčný. Tímto skutkem Bůh vykoupil člověka, ale též zjevil nitro sebe sama – jednotu tří Osob v lásce. Každá z Osob Nejsvětější Trojice se daruje do té míry, že jedna Osoba jaksi mizí ve druhé a naopak. Zjevení imanentní Trojice se tedy naplňuje ve chvíli naprostého vydání se Božího Syna na kříži. Z této lásky se zrodila církev a Tato láska byla, je a bude hybnou silou Božího jednání. Bůh je živý, jedná v historii a nikdy nepřestane. Je vždy nablízku svým dětem a dává jim k dispozici dary, které jsou potřebné v danou dobu. Darem, který byl nabídnut církvi a světu v době poslední, má být nejsvětější Srdce Ježíšovo. Tajemství nejsvětějšího Srdce Ježíšova však nebylo vyjeveno najednou, až v okamžiku zjevení, které bylo dáno sestře Markétě Marii Alacoque, ale bylo odhalováno postupně. Papež Pius XII. v encyklice *Haurietis aquas* poukazuje

na učedníka, kterého Ježíš nejvíc miloval, a který ležel na Ježíšových prsou. V Janově evangeliu nalezneme slova, která nás podle pontifika přivádějí k tajemství nekonečné lásky vtěleného Slova, „Všichni jsme dostali z jeho plnosti, a to milost za milostí. Neboť zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda přišly skrze Ježíše Krista“ (J 1, 16). Nazíráním lásky Kristovy jsme přivedeni k jejímu poznání, což nám umožňuje dosažení plné míry Božích darů.¹⁸⁰ Dále svatý otec vyjmenovává mnoho omilostněných osob, kterým v jejich rozjímání bylo dáno poznat tajemství proboděného boku Kristova. Vzpomeňme řeholní sestru sv. Gertrudu, která žila ve 13. století. Byl to právě evangelista Jan, který byl poslán Pánem, aby poodhalil tajemství nejsvětějšího Srdce Ježíšova řeholnici, a tím i celé církvi. Poté, co sv. Jan přivedl sv. Gertrudu k pravému boku Ježíšovy proboděné hrudi, aby mohla čerpat milosti z Ježíšova Srdce, tak jako on při poslední večeři, tak ji vysvětlil, proč se dozvídá o tomto zdroji milosti až nyní. Posláním apoštolů bylo předat církvi v jejich prvních dobách jednoduché sdělení o nestvořeném Slovu Otce, aby o něm mohlo celé lidstvo rozjímat do konce světa, ale aniž by ho mohl někdo plně pochopit. Ale slova o tepání Ježíšova Srdce byla rezervována pro moderní dobu, aby svět, už starý a chladnoucí v lásce k Bohu, mohl slyšením o těchto věcech být znovu zapálen a roznícen.¹⁸¹ Nejsvětější Srdce si připravuje cestu, aby se mohlo stát útočištěm všem těm, kdo budou chtít hořet láskou ke svému Spasiteli, i když svět se stane Kristu nepřátelským.

Podle slov papeže Pia IX. má být právě toto Srdce zárukou míru, lásky a naprostého vítězství v boji.¹⁸² Papež Lev XIII. vidí jako nutnost složit veškerou svou naději do tohoto Srdce, od něhož musíme vyprošovat a očekávat spásu lidstva.¹⁸³ Pius XII. vidí shodně jako jeho předchůdci v Srdci Ježíšově zdroj plamenů lásky, od kterých musí být zapálen vyhasínající oheň lásky, která je svrchovaným zákonem křesťanského náboženství. Podle něj úcta k nejsvětějšímu Srdci Páně nejdokonaleji rozněcuje srdce věřících, takže jsou schopni naplňovat evangelijní rady ve svých životech, protože jenom tak může zavládnout mezi lidmi pokoj.¹⁸⁴ Nejsvětější Srdce září jako mocné znamení na nebi, které poráží temnotu, která se snaží uvrhnout lidstvo do spánku.

¹⁸⁰ Srov. MR, s. 27.

¹⁸¹ Srov. CLARE, F. M.: *The Life And Revelations Of Saint Gertrude, Virgin And Abbess Of The Order Of St. Benedict*. Whitefish, Kessinger Publishing, LLC 2006, s. 315 – 316.

¹⁸² Srov. MR, s. 52.

¹⁸³ Srov. AS, s. 17.

¹⁸⁴ Srov. HA, 48.

Můžeme tedy říci, že úcta k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu je vyjádřením nitra evangelijní zvěsti, a jeho svátek v pátek po oktávu Božího Těla, slavení prvních pátků v měsíci, pobožnost svaté hodiny před prvním pátkem a posléze zasvěcování rodin spolu s apoštolátem modlitby, jsou jednoduchým návodem, jak může křesťan nalézt cestu svého života a svého milování.¹⁸⁵

Po prostudování dotyčných dokumentů magisteria s cílem porozumět úctě k nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu jsme byli dovedeni k samotným základům nauky církve. Byli jsme vtaženi do zdroje života církve, a tím do zdroje života člověka a celého světa. Ježíšovo Boholidské Srdce je tímto zdrojem, z něhož vyvěrá pramen Věčného života a dá se říci, že veškerá nauka církve je cestou k tomu být ponořen do tohoto pramene, do tajemství Boha, který je láska sama.

¹⁸⁵ Srov. BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est*, č.12. Praha: Paulínky, 2006, s. 20 – 21.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

- BENEDIKT XVI.: Encyklika *Deus caritas est* o křesťanské lásce (25. 12. 2005). Praha: Paulínky, 2006.
- DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce *Lumen gentium* o církvi (21. 11. 1964). In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 29 – 100.
- DRUHÝ Vatikánský koncil: Věřoučná konstituce *Gaudium et spes* o církvi v dnešním světě (4. 12. 1963). In: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 173 - 265.
- LEV XIII.: Encyklika *Annum sacrum* o zasvěcení nejsvětějším Srdci (25. 5. 1899). In: *Božské Srdce: Teologická reflexe*. Velehrad: Refugium, 2002, s. 12 – 17.
- PIUS XI.: Encyklika *Miserentissimus Redemptor* o smíru jímž jsme všichni povinni nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu (8. 5. 1928). In: *Božské Srdce*, s. 51 – 63.
- PIUS XII.: Encyklika *Haurietis aquas* o úctě k božskému Srdci Ježíšovu (15. 5. 1956). In: *Božské Srdce*, s. 18 – 50.
- PIUS XII.: Encyklika *Mystici corporis* o tajemném těle Ježíše Krista (29. 6. 1943). In: KUDRNOVSKÝ, Alois: *Kristus a církev*. Praha: V. Kotrba, 1947, s. 15 – 73.

Literatura:

- AMBROS, Pavel: „Obnova úcty nejsvětějšího Srdce Ježíšova“. In: *Božské Srdce*, s. 183 – 196.
- *Božské Srdce: Teologická reflexe*. Velehrad: Refugium, 2002.
- CABASSUT, André: „Srdce: proměna a výměna“. In: *Božské Srdce*, s. 99 – 106.
- CLARE, Frances Maria: *The Life And Revelations Of Saint Gertrude, Virgin And Abbess Of The Order Of St. Benedict*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2006.
- HAMON, Auguste: „Nejsvětější Srdce“. In: *Božské Srdce*, s. 64 – 98.

- KRENN, Kurt: *Srdce Ježíšovo: Teologické základy úcty k Srdci Ježíšovu*. Olomouc: MCM, 1995.
- LADAME, Jean: *Srdce Ježíšovo, srdce plné lásky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- FILIP, Štěpán Maria M.: „Apoštol nejsvětějšího Srdce Ježíšova“, *Res Claritatis Monitor*, 9 (2012), č. 3, s. 6 – 7.
- O'DONNELL, Timothy T.: *Heart of the Redeemer*. San Francisco: Ignatius, 1992.
- POSPÍŠIL, Ctirad V.: *Tajemství srdce vtěleného Slova*. Olomouc: MCM, 2001.
- RATZINGER, Josef: *Hledět na Probodeného*. Brno: CDK, 1996.
- ŠITAL, František: „Kult Srdce Ježíšova u sv. Bonaventury, učitele církve: K sedmistému výročí jeho smrti (15. 7. 1274)“ In: *Božské Srdce*, s. 165 – 171.
- ŠPIDLÍK, Tomáš: „Božské Srdce Ježíšovo“. In: *Božské Srdce*, s. 150 – 153.